

Suđenja za ratne zločine i etnički i
politički motivisana krivična dela u
post-jugoslovenskim zemljama

Fond za humanitarno pravo (FHP) je u 2008. godini u Srbiji pratio sva suđenja za ratne zločine, ubistva i druga krivična dela u kontekstu oružanih sukoba, sva suđenja na Kosovu za ratne zločine i krivična dela s etničkom ili političkom pozadinom, i u okviru regionalne saradnje izabrana suđenja za ratne zločine u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.

1. Suđenja za ratne zločine i etnički motivisna krivična dela u Srbiji

Suđenja za ratne zločine u Srbiji odvijala su se pred Većem za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu i Okružnim sudom u Požarevcu, a okružni sudovi u Nišu i Novom Sadu sudili su u predmetima etnički motivisanih ubistava u kontekstu oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji. U predmetima *Suva Reka/Suharekë*, *Bitići/Bytyqi*, *Ovčara*, *Lovas*, *Podujevo II*, *Zvornik I i II*, *Pakšec i Emini*, FHP je obezbedio da oštećeni imaju svoje punomoćnike. U predmetima ratnih zločina *Tuzlanska kolona*, *Zvornik III*, *Banski Kovačevac*, *Grubišino Polje*, *Slunj*, *Škorpioni II* i *Orahovac* posmatrači FHP-a pratili su tok glavnog pretresa.

Suđenja u predmetima *Suva Reka*, *Zvornik I i II*, *Bitići* i *Lovas* pratile su porodice žrtava. Zahvaljujući finansijskoj podršci USAID i OAK fondacije, FHP je bio u prilici da članovima porodica žrtava obezbedi dolazak u Beograd da prate suđenje. Dvadeset članova porodica žrtava je redovno, svakog meseca, boravilo u Beogradu i pratilo jedno od pomenutih suđenja za ratne zločine. Porodice žrtava sa Kosova su posle 17. 02. 2008. godine, iz straha od neprijatnosti zbog proglašenja nezavisnosti, prestale da dolaze u Beograd, ali su u junu nastavile da dolaze i prate suđenje za ratne zločine počinjene u Suvoj Reci/Suharekë.

Kao i ranijih godina, FHP je nastavio da ohrabruje svedoke i oštećene iz drugih država da učestvuju u suđenjima pred Većem za ratne zločine. Obezbedio je učešće svih oštećenih (šest) u predmetu *Podujevo II*, troje oštećenih i dva svedoka sa Kosova, u predmetu *Suva Reka*. FHP je učestvovao u kreiranju mera zaštite za svedoke/oštećene, i u vezi s tim imao je sa Jedinicom za zaštitu svedoka MUP Srbije efikasnu i profesionalnu saradnju.

Tužilaštvo za ratne zločine je u drugoj polovini 2008. godine primilo dve krivične prijave FHP-a za počinjene ratne zločine u BiH i na Kosovu. Do kraja godine Tužilaštvo nije podnelo zahtev za sprovođenje istrage.

Pažljivo praćenja suđenja za ratne zločine ukazuje na nekoliko bitnih karakteristika: i. Vrhovni sud Srbije nastavlja s praksom ukidanja prvostepenih osuđujućih presuda za ratne zločine, značajnim smanjenjem kazne osuđenima i potvrđivanjem oslobađajućih presuda optuženima, što navodi na sumnju u političku pozadinu tih odluka.

Već dve godine traje ponovljeno suđenje optuženima u predmetu *Ovčara*, u kojem Sud postupa po brojnim primedbama Vrhovnog suda koje nisu zasnovane ni na povredi zakona niti na pogrešno i nepotpuno utvrđenom činjeničnom stanju. U 2008. godini Vrhovni sud je osuđenom pripadniku jedinice *Škorpioni* Branislavu Mediću smanjio kaznu sa 20 na 15 godina zatvora, iako je osuđen za ubistvo najmanje dva Muslimana i vrlo aktivno učešće u likvidaciji svih šest zarobljenika. Vrhovni sud je potvrdio oslobađajuću presudu pripadniku *Škorpiona* Aleksandru Vukovu, iako na osnovu dokaza izvedenih tokom postupka nesumnjivo proizlazi njegova krivična odgovornost. Imajući u vidu da je Vrhovni sud poslednja instanca u odlučivanju po žalbi tužioca o odgovornosti optuženih, činjenica da o svim žalbama odlučuje samo jedno veće koje sačinjavaju uvek iste sudije, postoji objektivna opasnost od arbitrarnog donošenja konačnih sudskih odluka;

ii. Suđenja traju veoma dugo, posebno imajući u vidu praksu Vrhovnog suda da ukida pravične prvostepene presude. Prosečno svako pojedinačno prvostepeno suđenje traje najmanje dve godine. Jedan od objektivnih razloga dugog trajanja postupka je činjenica da svedoci i oštećeni iz drugih država nisu u obavezi da se odazovu na sudski poziv Veća za ratne zločine, pa ne mogu biti privedeni u slučaju nedolaska, kao državljani Srbije. Dugo trajanje postupka je i posledica činjenice da u Veću za ratne zločine sudi samo pet sudija, što nije dovoljno ni za formiranje dva sudska veća.

iii. Branioci optuženih vrlo često postavljaju pitanja koja su potpuno izvan optužnice i konteksta u kojem su se desili zločini obuhvaćeni optužnicom. U svim predmetima, branioci optuženih insistiraju na podacima o saslušavanju u predkrivičnom postupku, iz ličnog, privatnog i porodičnog života, kao i na pitanjima sa političkim, nacionalnim i patriotskim implikacijama.

iv. Ukidajući presudu u predmetu *Ovčara* Vrhovni sud je naložio psihijatrijsko veštačenje svedoka i time u sudsku praksu uveo dokaz koji do sada nije bio primenjivan. Suprotno pravilima procesnog prava da je sud jedino ovlašćen da ceni iskaz svedoka, Vrhovni sud je uveo psihijatra kao arbitra u čisto pravnim pitanjima. Tako je, poštujući autoritet i pravni stav Vrhovnog suda, sudsko veće u predmetu *Suva Reka* odredilo psihijatrijsko veštačenje većeg broja svedoka, i to svih onih koji su bili spremni da pred sudom kažu sve što su videli i čuli o događaju koji je predmet optužbe. Stotinak svedoka, saslušanih pred sudom, rekli su da im ništa nije poznato o događaju zbog kojeg se sudi optuženim, iako je reč o događaju u kojem je ubijeno 49 ljudi, u jednoj izuzetno malo varošici, u samom centru, u neposrednoj blizini institucija u kojima su se nalazili svedoci, u sred dana [12:00h]. Ni za jednog od tih svedoka sud nije odredio psihijatrijsko

veštačenje, a veštače se svedoci koji su jedini bili spremni da pred sudom kažu šta su videli i čuli, što je nonsens i apsurd.

1.1. Suđenja za ratne zločine i etnički motivisana krivična dela u kojima oštećeni imaju punomoćnike

1.1.1. Slučaj *Ovčara*

Ponovljeno suđenje u predmetu *Ovčara*, protiv 16 optuženih, započeto je 13. 03. 2007. Do kraja 2008. godine održano je 56 suđenja, tokom kojih je saslušano 18 optuženih, 60 svedoka i pet sudskih veštaka. Predsednik sudskog veća je sudija Vesko Krstajić¹. Suđenje optuženim za ubistvo oko 200 ratnih zarobljenika na farmi Ovčara kod Vukovara počelo je 13.03.2007. godine nakon što je Vrhovni sud ukinuo prvostepenu presudu. Na ponovljenom suđenju sudsko veće je donelo rešenje o spajanju postupaka koji se za isti događaj i za isto krivično delo vode protiv Saše Radaka i Milorada Pejića.

Tokom suđenja sud je u potpunosti postupio po primedbama Vrhovnog suda, kojih je bilo petnaestak. Neophodno je napomenuti da su razlozi Vrhovnog suda za ukidanje politički i potpuno su izvan relevantnih pravnih, zakonskih i činjeničnih pitanja koje tretira ukinuta prvostepena presuda u predmetu *Ovčara*. Najubedljiviji dokaz da se primedbe Vrhovnog suda nisu odnosile na pravne i činjenične zaključke prvostepene presude je baš ovo ponovljeno suđenje.

Naime, Vrhovni sud je tražio da se saslušanjem advokata proveri da li je kao branilac jednog od okrivljenih, prisustvovao njegovom saslušanju u policiji, iako postoji zvaničan zapisnik nadležnog državnog organa, koji je potpisao i advokat. Advokat je na ponovljenom suđenju potvrdio da je prisustvovao saslušanju i svoje prisustvo overio potpisom na zapisniku.

Suprotno odredbama procesnog prava i potpuno izvan sudske prakse, Vrhovni sud je naložio psihijatrijsko veštačenje svedoka saradnika. Prvostepeni sud je odredio to veštačenje i dobio nalaz da psihička svojstva svedoka odgovaraju njegovom uzrastu, da može da zapaža događaje i da ih kasnije reprodukuje, kao i da je natprosečno inteligentan.

Zakonik o krivičnom postupku ima vrlo jasne i precizne odredbe o procesnoj radnji veštačenja. Predviđeno je da se kod suprotstavljenih nalaza veštaka pojedinca i komisije veštaka prihvata nalaz komisije veštaka. Bez obzira što je komisija veštaka sa sigurnošću tvrdila da je jedan od optuženih s konstatovanim povredama mogao da u vreme događaja bude u Ovčari, Vrhovni sud je tražio da se na tu okolnost izjasni Sudsko-medicinski odbor Medicinskog fakulteta u Beogradu. Sudsko-medicinski odbor je našao da je optuženi mogao da bude na Ovčari u vreme događaja.

¹ Članovi sudskog veća: sudija Gordana Božilović-Petrović do 1.10.2007, a od tada sudija Snežana Nikolić-Garotić, i sudija Vinka Beraha-Nikićević.

Istovetna je ili slična situacija i s ostalim primedbama Vrhovnog suda po kojima je prvostepeni sud postupio. Nijedna od primedbi Vrhovnog suda se nije pokazala osnovanom, naprotiv, sve provere su potvrdile i još više osnažile zaključke iz ukinute presude.

1.1.2. Slučaj *Suva Reka/Suharekë*

Suđenje osmorici pripadnika MUP-a Srbije za ratni zločin prema civilnom stanovništvu počelo je 2.10.2006. pred sudskim većem kojim predsedava sudija Vinka Beraha-Nikićević². Pripadnici MUP-a Srbije se terete da su 26. 03.1999. godine u Zanatskom centru u Suvoj Reci/Suharekë ubili 49 članova porodice Beriša/Berisha i organizovali sahranjivanje tela na tajnoj lokaciji kod Prizrena. Do kraja 2008. godine održano je 76 suđenja, na kojima je saslušano 113 svedoka, od kojih su tri svedočila pod pseudonimom, jedan sa zaštićenim likom i jedan svedok putem video linka, kao i tri sudska veštaka.

Optužnicom je obuhvaćen događaj od 26.03.1999. godine, iako su pripadnici istih policijskih formacija 25. 03.1999. godine u istoj ulici ubili najmanje deset albanskih civila, o čemu postoji zapisnik o uviđaju, koji je sačinio istražni sudija Okružnog suda u Prizrenu. Imajući u vidu mesto ubistva, izvršioce, žrtve i vremenski kontinuitet (ubijanje dan za danom) bilo je neophodno optužnicom obuhvatiti zločine izvršene 25. 03.1999. Ovakvo, optužnica je nepotpuna, selektivna i omogućava da jedan težak zločin prođe nekažnjeno.

Optužnica se zasniva na iskazima optuženog Nenada Jovanovića, pomoćnika komandira stanice policije u Suvoj Reci/Suharekë, svedoka policajca Velibora Veljkovića, zaposlenog u OUP-u Suva Reka/Suharekë, svedoka dvojice rezervista, svedoka A i Novice Đorđevića, više svedoka Roma koji su neposredno posle zločina tela ubijenih u piceriji utovarili u kamion, i svedoka oštećenih, preživelih Širete Beriša/Shyrete Berisha i Vjolce Beriša/Vjollca Berisha Agrona Beriše/Agron Berisha, koji je sa prozora video događaj i Fejzulaha Beriše/Fejzullah Berisha. Iskazi tih svedoka potkrepljeni su brojnim materijalnim dokazima, kao i delovima iskaza većeg broja drugih svedoka. Sudsko veće je, potpuno neuobičajeno za sudsku praksu, odredilo psihijatrijsko veštačenje većine svedoka očevidaca koji su na sudu svedočili istinito o onome što su videli. Međutim, takvo veštačenje sud nije odredio za svedoke koji su morali i mogli mnogo više da kažu o samom događaju, a nisu.

Jedna od karakteristika ovog suđenja je ta što su svi svedoci koji su u vreme događaja radili u opštinskoj upravi, pravosuđu, policiji i vojsci, na glavnom pretresu tvrdili da nisu znali za ubistvo 49 članova porodica Beriša/Berisha dok nisu došli u Srbiju. Svi tvrde da su za ubistvo saznali kada je počelo suđenje Slobodanu Miloševiću. Ubistvo se dogodilo usred dana, u samom centru Suve Reke/ Suharekë, na pet metara od zgrade opštine i 100 metara od policijske stanice. Suva Reka/Suharekë je malo mesto, pa je neverovatno da niko iz nadležnih institucija nema nikakva saznanja o događaju. Ti svedoci, osim što

² Članovi sudskog veća: sudija Gordana Božilović-Petrović i sudija Vesko Krstajić, a od 1.10.2007. umesto sudije Božilović član veća je sudija Snežana Nikolić-Garotić.

lažnim svedočenjem štite optužene, svojom ravnodušnošću pokazuju da ubistvo Albanaca za njih ne predstavlja zločin.

Tokom postupka nije razjašnjeno koja je viša komanda u ratnim uslovima bila nadređena pripadnicima PJP, a koja policajcima u OUP-u u Suvoj Reci/Suharekë. Posebno nije raspravljena uloga Štaba MUP-a za Kosovo, na čijem čelu je bio general Sreten Lukić. Svi svedoci koji su imali relevantna saznanja tvrdili su da je komandant PJP bio general Obrad Stevanović, dok je sam Stevanović pred sudom tvrdio da u vreme događaja nije bio komandant PJP, već savetnik ministra unutrašnjih poslova za Kosovo. Takođe nije razjašnjen odnos policijskih i vojnih jedinica, u smislu ko je kome nadređen s obzirom da su u vreme ratnog stanja učestvovala u zajedničkim akcijama.

Branioци optuženih, prilikom postavljanja pitanja, stavljanja procesnih predloga i podnošenja prigovora, na pitanja suda, tužioca i punomoćnika oštećenih, vrlo često iznose političke stavove i time opstruiraju sudski postupak i dovode u pitanje nepristrasnost i objektivnost samog suđenja.

1.1.3. Slučaj *Bitići/Bytyqi*

Suđenje se vodi protiv dvojice pripadnika Operativno-poterne grupe (OPG) PJP MUP-a Srbije za saučesništvo u izvršenju krivičnog dela ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. Predsednik sudskog veća je sudija Vesko Krstajić³. Od početka suđenja, 13.11.2006. godine do kraja decembra 2008. godine, održano je 31 suđenje i salušano je 96 svedoka, od kojih jedan svedok-oštećeni.

Optužnica je selektivna i obuhvata samo saučesnike, a ne izvršioce i naredbodavce zločina. Od samog početka krivičnog postupka za rasvetljavanje ubistva i otkrivanje počinitelaca, istraga je bila ograničena na manje važne učesnike u zločinu i na zaštitu pojedinih policijskih jedinica, visokih funkcionera PJP i MUP-a Srbije. Istragom nije bio obuhvaćen pomoćnik ministra unutrašnjih poslova Vlastimir Đorđević i pripadnici Jedinice za specijalne operacije (JSO) Resora Državne bezbednosti Srbije, iako je njihovo učešće u ovom ubistvu potpuno izvesno. Naime, iz samih izjava optuženih proizlazi da je inicijativu za hapšenje braće Bitići/Bytyqi, nakon izdržane prekršajne kazne zatvora, dao pomoćnik ministra general Vlastimir Đorđević. Pored toga, u policijskom kampu u Petrovom selu, gde su braća Bitići/Bytyqi zatvorena nakon izdržane kazne zatvora u Okružnom zatvoru u Prokuplju, glavni instruktori su bili pripadnici JSO i bez njihovog znanja ništa nije moglo da se uradi u tom kampu. Organi unutrašnjih poslova i Tužilaštvo za ratne zločine dopustili su da visoki oficir MUP-a Goran Radosavljević Guri napusti zemlju i tako bude nedostupan u vreme kada je Tužilaštvo pokrenulo postupak protiv trojice visokih oficira MUP-a Srbije koji su uhapšeni, pa je ukupno, sa dvojicom optuženih, u pritvoru bilo pet oficira MUP-a. U okolnostima kada se pet pripadnika

³ Članovi sudskog veća: sudija Snežana Nikolić-Garotić i sudija Vinka Beraha-Nikićević.

MUP-a Srbije koji su bili na znatno nižim položajima od Gorana Radosavljevića, nalaze u pritvoru i protiv njih se vodi istraga za teško krivično delo, oni bi sigurno bili spremni da se na niz detalja u vezi s krivičnim delom suoče sa Radosavljevićem. Ovako, njegovo pojavljivanje na sudu, kada se više niko ne nalazi u pritvoru, gubi na značaju jer u toj situaciji njihovo suočenje nema svrhu i ne bi doprinelo rasvetljavanju ubistva. Činjenica da se Goran Radosavljević Guri slobodno vratio u Srbiju i bio saslušan kao svedok u istrazi i na glavnom pretresu navodi na zaključak da je on bio u kontaktu s državnim organima i da je dobio čvrste garancije da neće biti optužen. Neshvatljivo je da sudsko veće nije saslušalo Milorada Lukovića Legiju na samom početku suđenja za ubistvo braće Bitići/Bytyqi, koji je u vreme zločina bio komandant JSO, a čiji su oficiri bili instruktori u kampu u Petrovom selu. Saslušan je nakon što su mu izrečene četiri kazne od po 40 godina zatvora, i kada on nije imao više nikakvog interesa da otkriva bilo kakav novi detalj vezan za delovanje JSO, što se i pokazalo na glavnom pretresu 22.12.2008. godine kada je odbio da svedoči. Tokom suđenja nije u dovoljnoj meri rasvetljena uloga u celokupnom događaju oko ubistva braće Bitići/Bytyqi, načelnika Odeljenja za strance SUP-a u Prokuplju Zorana Stankovića i upravnika Okružnog zatvora u Prokuplju Aleksandra Đorđevića.

U celini posmatrano, suđenje je vrlo neobično. Optuženi su neki pomagači koji su imali sporednu ulogu u izvršenju zločina, a izvan optuženja ostali su neposredni izvršioc, sazvršioc, pravi pomagači i naredbodavci (podstrekači). Sve to ukazuje da je čitav postupak pokrenut i organizovan da bi se, koliko toliko, udovoljilo zahtevu američke administracije da Srbija procesuirá ubistvo braće Bitići/Bytyqi, američkih državljana. Krajnji ishod ovog suđenja je zaštita visokih oficira MUP-a Srbije od krivične odgovornosti i simulacija pravde.

1.1.4. Slučaj *Zvornik I i II*

Predmet Zvornik je prvi slučaj koji je Haški tribunal ustupio Veću za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu [u fazi istrage]. Suđenje bivšem predsedniku opštine Zvornik Branku Grujiću, bivšem komandantu TO Branku Popoviću, i dobrovoljcima Draganu Slavkoviću, Ivanu Koraću, Siniši Filipoviću i Dragutinu Dragičeviću za ratni zločin protiv civilnog stanovništva počelo je 28.11.2005. godine pred sudskim većem, kojim je predsedavala sudija Tanja Vuković⁴. Branko Grujić i Branko Popović optuženi su za deportaciju 1.800 Muslimana iz Kozluka, 26.06.1992. godine, za zatvaranje, mučenje i ubijanje Muslimana u logorima *Čelopek*, *Ekonomija* i *Ciglana* u periodu od početka aprila do kraja jula 1992. godine, a ostali su optuženi za mučenje i ubijanje muslimanskih civila u pomenutim logorima.

Od početka suđenja do izricanja presude Draganu Slavkoviću, Ivanu Koraću, Siniši Filipoviću i Dragutinu Dragičeviću, 12.06. 2008. održano je 101 suđenje. Ukupno je saslušano 89 svedoka i pročitani su iskazi iz istrage četiri svedoka-oštećenih i brojna pisana dokumentacija.

⁴ Članovi Veća su sudije Olivera Andelković i Vesko Krstajić.

Na glavnom pretresu 26.05.2008. godine tužilac je podneo izmenjenu optužnicu i predložio da se razdvoji postupak u odnosu na optužene Branka Grujića i Branka Popovića. Na istom pretresu sudsko veće je donelo rešenje kojim je postupak protiv Branka Grujića i Branka Popovića razdvojen. Presuda protiv Dragana Slavkovića, Ivana Koraća, Siniše Filipovića i Dragutina Dragičevića doneta je i javno objavljena 12.06.2008. godine. Optuženi Slavković je osuđen na 15 godina zatvora, Korać na 13, Filipović na tri godine, a optuženi Dragičević je oslobođen optužbe.

Izrečena presuda je prva koja je izrečena za ratne zločine počinjene u opštini Zvornik. Osuđeni su dobrovoljci iz Srbije koji su došli organizovano u Zvornik, uz podršku i znanje MUP-a Srbije. Svi su osuđeni kao neposredni i direktni izvršioc i radnji koje predstavljaju elemente krivičnog dela ratni zločin.

Optužnicom nisu obuhvaćana sva lica odgovorna za pojedine zločine u Zvorniku. Primera radi, logor u *Čelopeku*, u kome su mučeni i ubijani zatvoreni Muslimani, čuvali su uniformisani i naoružani pripadnici policije, a nisu optuženi ni oni ni njihove starešine. Počinio cima najtežih zločina u logorima, Dušanu Vučkoviću zvanom Repić (umro 10 dana pre početka suđenja), izvesnom *Pufti* (nedostupan policiji), izvesnom *Pivarskom* (poginuo u toku rata) nije moglo biti suđeno.

Iako su osuđeni bili neposredni izvršioc i i nisu imali neku naročitu vlast i ovlašćenja, njihova odgovornost je ogromna. Oni su počinili tako teške zločine da je za njih jedino odgovarajuća kazna bila najstroža predviđena zakonom - 20 godina. Sud je dao prevelik značaj olakšavajućim okolnostima na strani osuđenih, nabrajajući mladost, porodične prilike, bolest, kajanje, koje imaju značaj u predmetima klasičnog kriminala dok su u slučajevima ratnih zločina depasirane.

Sudsko veće je uložilo veliki napor da utvrdi materijalnu istinu a to je bilo teško jer su najvažniji svedoci preživeli logoraši koji su bili zatvoreni i živeli su u neljudskim uslovima, sa velikim strahom za život, pod naredbom da gledaju u zid ili u pod, a neki su bili povremeno i bez svesti, pa je potpuno razumljivo što njihovi iskazi nisu identični u svim detaljima. Sud je pravilno i potpuno utvrdilo činjenično stanje i dao ubedljive razloge zbog čega neke dokaze prihvata a neke ne. S tim što nije mogao ispraviti nedostatke optužnice u pogledu dokaza o umešanosti optuženih Dragičevića i Filipovića, kao i to što optužnicom nisu obuhvaćeni opštinski funkcioneri i pripadnici policije i vojske čija je uloga tokom suđenja nesumnjivo dokazana. Primera radi, nije optužen Stevo Radić, opštinski funkcioner koji je donosio odluke o brojnim pitanjima u vezi s logorima i logorašima, zatim komandir stanice policije Marinko Vasilčić, komandir straže i stražari u *Čelopeku* Cvijetko Jović, Sredo Vuković i drugi, zatim direktor preduzeća *Drina-trans* Dragan Spasojević, koji je učestvovao u organizaciji transporta logoraša, i drugi.

Tužilaštvo za ratne zločine proširilo je 22.10.2008. godine optužnicu protiv Branka Grujića i Branka Popovića za ratni zločin protiv civilnog stanovništva, tako što im je stavilo na teret i ubistvo oko 700 muslimanskih civila-muškaraca, koji su prethodno

odvojeni od porodica i zatvoreni u Tehničko-školski centar (TŠC) u Karakaju, odakle su izvedeni i likvidarani. Tela oko 250 muškaraca nađena su u masovnoj grobnici na planini Crni vrh, dok tela preostalih ubijenih još nisu pronađena. Optužnica tereti Grujića i Pavlovića za izvršenje krivičnog dela s eventualnim umišljajem, što znači da su znali za počinjen zločin i na njega pristali. Nije reč o komandnoj odgovornosti nego o direktnoj i neposrednoj odgovornosti [teži oblik krivične odgovornosti]. Na glavnom pretresu 20.11.2008. godine sudsko veće je donelo rešenje o spajanju krivičnog postupka po proširenoj optužnici sa postupkom koji se već vodi protiv Grujića i Popovića [deportacija Muslimana iz Kozluka, mučenja i ubijanja u logorima *Čelopek, Ekonomija i Ciglana*]. Optuženi nisu bili spremni da se izjasne o proširenoj optužnici, s obrazloženjem da nisu imali dovoljno vremena za pripremu. Na glavnom pretresu od 29.12.2008. godine optuženi su izneli svoju odbranu. Nisu uspeali da iznesu nijedan validan argument kojim bi opovrgli svoje vrlo značajno učešće u zločinu nad muslimanskim civilima, najvećem posle Srebrenice.

1.1.5. Slučaj *Podujevo II*

10

Suđenje četvorici pripadnika jedinice *Škorpioni*, rezervnog sastava MUP-a Srbije, počelo je 8.09.2008. pred sudskim većem kojim predsedava sudija Snežana Nikolić-Garotić⁵. Optužnica ih tereti da su 28.03.1999. godine u Podujevu na Kosovu ubili četrnaest albanskih žena i dece a petoro dece teško ranili. Do kraja godine održano je 12 suđenja. Saslušani su optuženi i devet svedoka, od kojih jedan pod pseudonimom, i sedam oštećenih.

Ovaj predmet je specifičan po tome što je za isti događaj već doneta jedna pravosnažna presuda kojom je pripadnik jedinice *Škorpioni* Saša Cvjetan osuđen na 20 godina zatvora. Takođe je pravosnažno okončan postupak kojim je oslobođen od odgovornosti pripadnik *Škorpiona* koji se u ovom postupku pojavljuje kao svedok pod pseudonimom *PI*. Suđenje u ovom predmetu je olakšano činjenicom da su brojni dokazi za isti događaj i isto krivično delo izvođeni u postupku protiv Saše Cvjetana. Na suđenju Saši Cvjetanu nije svedočio svedok *PI*, a u ovom postupku ima ulogu svedoka očevidca samog događaja. Svedočenje Gorana Stoparića, pripadnika *Škorpiona*, protiv Saše Cvjetana dobilo je dodatnu potvrdu kroz odbranu optuženog Željka Đukića koji je izjavio da mu je sutradan nakon počinjenog zločina Stoparić opisao događaj u dvorištu na istovetan način kao i prilikom svedočenja na suđenju Saši Cvjetanu.

U toku dosadašnjeg postupka nesumnjivo je utvrđeno da su pripadnici MUP-a Srbije, SAJ i jedinica *Škorpioni*, u Podujevu imali zadatak da Albance proteraju iz njihovih kuća [sa Kosova].

⁵ Članovi sudskog veća: sudija Vesko Krstajić i sudija Vinka Beraha-Nikićević.

Poseban značaj suđenju je dalo učešće četvero preživjele dece, koji su prepoznavanjem i svedočenjem znatno doprineli utvrđivanju činjeničnog stanja.

U ovom slučaju prvi put se desilo da je Tužilaštvo, koristeći dokaze i saznanja iz predmeta Saše Cvjetana, pokrenulo novi krivični postupak protiv lica za koje je bilo evidentno da su umešeni u isti zločin. Takvu praksu Tužilaštvo nije primenilo u predmetima *Ovčara* i *Suva Reka/Suharekë*, što predstavlja ozbiljan propust u procesuiranju ratnih zločina i navodi na sumnju da Tužilaštvo selektivno podiže optužnice.

1.1.6. Slučaj *Lovas*

Suđenje četrnaestorici optuženih, među kojima četvorici oficira bivše JNA, šestorici pripadnika pravojne formacije *Dušan Silni* i četvorici meštana Lovasa koji su vršili lokalnu vlast u oktobru 1991. godine, za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva, počelo je 17. 04.2008. godine. Sudskim većem predsedava sudija Olivera Anđelković⁶. Do kraja oktobra održano je 31 suđenje u toku kojih je sud saslušao četrnaest optuženih i devet svedoka.

Optužnicom se pojedini optuženi terete kao neposredni izvršioци a pojedini kao saučesnici u granicama svoje vinsti [odgovornost nadređenih]. Radi se o tri vrste počiničaca, i to: prvo, oficiri JNA, drugo, dobrovoljci i treće, predstavnici lokalne vlasti. Optužnica je vrlo dobro definisala odgovornost pojedinaca iz svake od navedenih grupa, što nije bilo jednostavno s obzirom da se njihove radnje prepliću i da su optuženi u istrazi prebacivali odgovornost sa jednih na druge.

Suđenje karakteriše nekoliko specifičnosti. Pre svega, optuženi nisu ispitivani po redosledu iz optužnice. Prvo je ispitivan četrnaesti optuženi Aleksandar Nikolaidis, koji je bio spreman da iznese niz argumenata koji terete optužene iz sve tri pomenute grupe. Dao je vrlo ubedljive razloge za odgovornost prvooptuženog Ljubana Devetaka, koji je u svojoj odbrani bio primoran da se izjasni o navodima optuženog Nikolaidisa. U sličnoj poziciji našli su se i ostali optuženi. Pored toga, predsednica sudskog veća je, što je neobičajeno u sudskoj praksi, svakom od optuženog nakon iznošenja odbrane predočavala iskaze drugih optuženih i svedoka iz istrage i sa glavnog pretresa, kao i pismene dokaze. Time se na samom početku krenulo u rasvetljavanje svih aspekata optužbe i odgovornosti svakog od optuženih. Za razliku od nekih drugih suđenja, u ovom postupku predsednica veća vlada svim detaljima iz spisa koji broji nekoliko hiljada stranica, što doprinosi bržem i kvalitetnijem odvijanju suđenja. Problem koji se pojavio na početku dokaznog postupka je nespремnost oštećenih i svedoka iz Hrvatske da učestvuju na glavnom pretresu - zbog lošeg zdravstvenog stanja, starosti ili čvrstog stava da ne žele da dođu u Srbiju. Suđenje redovno prate žrtve i članovi porodica žrtava, u organizaciji FHP-a, što doprinosi potrebi da pravda, osim da bude zadovoljena, treba da bude i viđena.

⁶ Članovi sudskog veća: sudija Tanja Vuković i sudija Dragan Plazinić.

1.1.7. Slučaj *Emini*

Suđenje optuženim Milošu Simonoviću i Dragiši Markoviću, pripadnicima MUP-a Srbije, pred Okružnim sudom u Nišu počelo je 14.09.2004. godine i odvijalo se u praznoj sudnici iako javnost nije bila isključena. Optuženi se terete da su 5.05.1999. lišili života Albanca Isu Emini iz Prištine, na taj način što su ušli u njegov stan i, nakon što su njegovu suprugu odveli u susednu sobu, ispalili mu dva metka u glavu. U toku prvostepenog postupka glavni pretres je više puta odlagan zbog nedolaska optuženih, koji se brane sa slobode. Takođe, glavni pretres je dva puta morao da počne ispočetka zbog protoka vremena. Iako je obaveza suda da utvrdi materijalnu istinu i donese zakonitu presudu, sud je tokom celog postupka teret dokazivanja prebacivao na oštećenu stranu. Prvostepeni postupak je okončan osam godina nakon ubistva, izricanjem oslobađajuće presude 15.06.2007. Veće, kojim je predsedavao sudija Zoran Krstić⁷, našlo je da nije dokazana krivica optuženih.

Tužilac je delo kvalifikovao kao ubistvo umesto kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva, s obzirom da se ubistvo dogodilo u vreme oružanih sukoba na Kosovu.

Vrhovni sud Srbije je 30.06.2008. ukinuo prvostepenu presudu i predmet vratio na ponovno suđenje. U toku 2008. godine glavni pretres je dva puta bio zakazan, ali nije održan zato što se optuženi nisu pojavili pred sudom. Uprkos tome, sud izbegava da naredi njihovo privođenje ili da im odredi pritvor. Oštećene zastupa pravica FHP-a.

1.1.8. Slučaj *Pakšec*

Veće petorice Okružnog suda u Novom Sadu, kojim je predsedavao sudija Zoran Drecun, 19.10.2007. godine donelo je i javno objavilo presudu kojom su Slavko Petrović, Nikola Dukić i Petar Ćirić oglašeni krivim, i to Slavko Petrović i Nikola Dukić za krivična dela ubistva iz člana 114. stav 1, tačka 5. i tačka 9. Krivičnog zakonika, a Slavko Petrović, Petar Ćirić i Nikola Dukić za krivično delo silovanja iz člana 103. stav 2, u vezi stava 1. Krivičnog zakona RS, pa je Slavku Petroviću izrečena jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 40 godina, Nikoli Dukiću jedinstvena kazna zatvora u trajanju od 30 godina a Petru Ćiriću kazna zatvora u trajanju od 12 godina za krivično delo silovanja, dok je za krivično delo ubistva oslobođen odgovornosti. Slavko Petrović i Nikola Dukić osuđeni su da su 9.04.1992. godine u Vukovaru, u Hrvatskoj, iz koristoljublja opljačkali i ubili četvoročlanu hrvatsku porodicu Pakšec, a potom tela ubijenih bacili u bunar. Sva trojica optuženih su istog dana u Vukovaru silovali Branislavu Pleša, Srpkinju, komšinicu porodice Pakšec.

Vrhovni sud je svojom presudom od 2.12.2008. godine potvrdio kazne zatvora Petroviću i Dukiću, a Ćiriću je smanjio kaznu sa 12 na 10 godina.

⁷ Članovi veća bili su sudija Milan Nikolić i sudije-porotnici Aleksandar Milenović, Gordana Krsmanović i Zagorka Cvijić.

Suđenje je bilo efikasno, osuđenima su izrečene stroge kazne, adekvatne teškom zločinu koji su počinili. Sve pravosudne instance koje su postupale po ovom predmetu: tužilaštvo, prvostepeni sud i Vrhovni sud Srbije, bili su na visokom profesionalnom nivou i slučaj okončali objektivno i, što je posebno važno, maksimalno uzimajući u obzir činjenicu da je reč o izuzetno teškom krivičnom delu. Zbog neujednačenih zakona i drugih pravnih propisa, u Srbiji se za ratni zločin ne može izreći strožija kazna od 20 godina zatvora, bez obzira na broj ubijenih, dok se za ubistvo više lica može izreći kazna od 40 godina. Pravna kvalifikacija krivičnog dela, kao ubistva više lica, omogućila je da u konkretnom slučaju optuženi za stravičan zločin dobiju adekvatnije, pravednije i zaslužnije kazne.

Suđenje je, u skladu sa zakonom, zbog krivičnog dela silovanja, bilo zatvoreno za javnost.

1.1.9. Uloga punomoćnika žrtava

Zakonik o krivičnom postupku Republike Srbije, u članu 66 stav 1, predviđa da oštećeni može svoja prava u krivičnom postupku vršiti preko punomoćnika. Iako punomoćnik nije stranka u postupku [već samo učesnik], njegova prava na glavnom pretresu su značajna: može ispitivati optužene, svedoke, veštake i oštećene, može stavljati primedbe na pitanja drugih učesnika u postupku, može komentarisati iskaze saslušanih učesnika u postupku, može predlagati nove dokaze i izneti završnu reč. U istražnom i žalbenom postupku, prava punomoćnika su minimalna [u istrazi punomoćnik može prisustvovati ispitivanju oštećenih, uviđaju, veštačenju]. Punomoćnik nema pravo na podnošenje žalbe, osim na odluku suda o troškovima postupka.

Za razliku od pravnog sistema u Srbiji, prava oštećenih u BiH su neznatna u svim fazama postupka. Na glavnom pretresu oštećeni može da se izjasni o imovinsko-pravnom zahtevu. U svim ostalim fazama postupka oštećeni nema nikakva prava. U BiH oštećeni čak ne može ni da preuzme krivično gonjenje kada tužilac odustane od optužbe već samo može da uloži prigovor višem tužiocu na odluku o odustajanju.

Po zakonima u Hrvatskoj, prava oštećenih su identična onima u Srbiji sem što punomoćnik oštećenih mora da bude advokat, za razliku od Srbije gde to može biti svako lice koje oštećeni izabere.

Jedino u Srbiji oštećeni imaju punomoćnike pred sudom. Njih obezbeđuje FHP. U praksi se pokazuje da učešće punomoćnika u suđenjima za ratne zločine doprinosi utvrđivanju materijalne istine, činjeničnog stanja i konteksta u kojem su se dogodili zločini koji su predmet optuženja. Brojna pitanja koja se tiču učešća dobrovoljaca Srpske radikalne stranke u pripremi rata u BiH i izvršenju ratnih zločina su potpunije sagledana i raspravljena upravo zbog toga što punomoćnici imaju prethodno znanje o događaju i kontekstu u kojem su zločini počinjeni.

FHP saraduje sa Tužilaštvom za ratne zločine na bazi svoje dokumentacije i podataka sadržanih u Bazi podataka o ratnim zločinima, koju je formirao u decembru 2005.

godine. FHP je tako predao Tužilaštvu za ratne zločine 45 izjava žrtava i svedoka ratnih zločina počinjenih u Suvoj Reci/Suharekë i 37 izjava svedoka i žrtava ratnih zločina u Trnju/Termje na Kosovu, počinjenih 25. marta 1999. godine. Dokumentacija o ratnim zločinima u Suvoj Reci/Suharekë [izjave svedoka] je sastavni deo sudskog spisa. U sudskom spisu predmeta *Zvornik II* nalazi se ključni dokaz koji je FHP predao sudskom veću, da je optuženi Marko Pavlović bio komandant Štaba TO Zvornik u vreme kada je oko 700 Muslimana zatvoreno i u roku od nekoliko dana likvidirano.

Zahvaljujući ugledu među žrtvama, FHP je obezbedio učešće svih [šest] oštećenih u predmetu *Podujevo II*, većine oštećenih i svih svedoka sa Kosova u predmetu *Suva Reka/Suharekë*. Tužilaštvo za ratne zločine pokrenulo je istragu za ubijanje oko 700 Muslimana u opštini Zvornik [slučaj *Zvornik II*] na osnovu upornog obraćanja FHP-a i Udruženja porodica ubijenih i nestalih u opštini Zvornik.

U Srbiji, suđenja za ratne zločine redovno prate članovi porodica oštećenih. FHP organizuje njihov dolazak da prate suđenje u predmetu *Suva Reka/Suharekë*, *Zvornik II* i *Lovas*. FHP organizuje i povremeni dolazak Fatos Bitići/Fatos Bytyqi iz SAD-a da prati suđenje dvojici pripadnika MUP-a Srbije za ubistvo njegove trojice braće. Članovi porodica žrtava sa Kosova dolaze u pratnji pripadnika MUP-a Srbije, koji im pružaju fizičku zaštitu tokom puta i boravka u Beogradu. Oni putuju u Srbiju po posebnoj proceduri. S obzirom da srpske vlasti ne priznaju lična dokumenta koje izdaje UNMIK, FHP se uoči svakog suđenja [jednom mesečno ili dvomesečno] obraćao MUP-u Srbije s molbom da članovima porodica žrtava, navedenim u spisku putnika, dozvoli da pređu u Srbiju. Događalo se tokom 2008. godine da su porodice na graničnom prelazu u Merdarama čekale po dva sata ili i više, dok nisu dobile dozvolu za prelazak u Srbiju.

U cilju podsticanja Tužilaštva za ratne zločine, FHP je u 2008. godini podneo dve krivične prijave za ratni zločin protiv civilnog stanovništva. U maju mesecu je podneo krivičnu prijavu protiv visokih oficira Vojske Srbije, među kojima je i general Božidar Delić, za ubistvo najmanje 35 albanskih civila u selu Trnje/Termje na Kosovu, 25. marta 1999. godine. U avgustu 2008. godine, FHP je podneo krivičnu prijavu protiv nekoliko pripadnika Srpske radikalne stranke za ubistvo [ratni zločin] najmanje 35 Roma, u junu 1992. godine u opštini Zvornik. Do kraja 2008. godine, Tužilaštvo nije stavilo zahtev za pokretanje istrage.

1.2. Praćenje suđenja za ratne zločine u Srbiji

1.2.1. Slučaj *Slunj*

Veće za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu donelo je i 8.07.2008. javno objavilo presudu kojom je optuženi Zdravko Pašić osuđen na kaznu zatvora u trajanju od osam godina za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SRJ. Ovaj predmet je Državno odvjetništvo Republike Hrvatske ustupilo Tužilaštvu za

ratne zločine Republike Srbije. Naime, Županijski sud u Karlovcu za isto krivično delo osudio je u odsutnosti Zdravka Pašića i saoptuženog Milana Grubješića na kazne zatvora od po 12 godina. Osuđeni Grubješić izdržava kaznu u Hrvatskoj.

Optužnica je teretila optuženog Pašića da je kao pripadnik policije samoprogllašene Republike Srpske Krajine, po prethodnom dogovoru s Milanom Grubješićem, u noći između 22. i 23. decembra 1991. ubio doktora Dragutina Krušića, hrvatske nacionalnosti, tako što su ga pod lažnim izgovorom da je većem broju srpskih ranjenika u Cetingu gradu potrebna pomoć izveli iz Doma zdravlja u Slunju i odvezli na parkiralište gostionice *Suzi* u Malom Vukoviću, i kada je doktor krenuo prema objektu ispalili u njega više projektila s udaljenosti od nekoliko metara, i to Pašić iz automatske puške a Grubješić iz pištolja kalibra 7,62 mm.

Pred sudskim većem kojim je predsedavala sudija Snežana Nikolić-Garotić⁸ glavni pretres je počeo 1.02.2008. godine i do donošenja presude održano je sedam suđenja. Saslušano je osam svedoka, od čega tri zaštićena, koji su svedočili na suđenjima sa kojih je bila isključena javnost, i pročitana je izjava oštećene Ane Krušić koju je dala sudu u Hrvatskoj, dok je jedan veštak izneo svoj nalaz i mišljenje. Pred sudom su svedočili i svedoci iz Hrvatske, što je rezultat dobre saradnje srpskog i hrvatskog pravosuđa. Jedan od njih je Milan Grubješić, koji je u Hrvatskoj osuđen za ovo krivično delo. Optuženi je izneo svoju odbranu, nije pokazao kajanje i izjasnio se da nije kriv.

Suđenje se odvijalo u skladu sa standardima profesionalnosti i pravičnosti. Bilo je efikasno i dinamično. Ipak, kazna na koju je Zdravko Pašić osuđen minimalna je ako se uzmu u obzir okolnosti i način izvršenja krivičnog dela, naročito ako se ima u vidu da je pobuda iz koje je izvršeno ubistvo nacionalna mržnja, a da je pokojini Krušić kao lekar bio posebno zaštićen odredbama Ženevskih konvencija. Sud je dao prevelik značaj olakšavajućim okolnostima na strani optuženog, posebno okolnosti da je on ratni invalid. Težina krivičnog dela, način izvršenja i motivi izvršenja su takvi da olakšavajuće okolnosti koje je Sud uzeo u obzir ne mogu opravdati tako blagu kaznu.

1.2.2. Slučaj *Tuzlanska kolona*

Suđenje optuženom Iliji Jurišiću za krivično delo upotreba nedozvoljenih sredstava borbe iz člana 148. stav 2. u vezi sa stavom 1. KZ SFRJ, počelo je 22.02.2008. godine pred Većem za ratne zločine kojim predsedava sudija Vinka Beraha-Nikićević⁹. Optužnicom Tužilaštva za ratne zločine Iliji Jurišiću je stavljeno na teret da je 15. maja 1992. godine u svojstvu ovlašćenog starešine komandne operativne grupe, formirane pri Centru javne bezbednosti kao «Operativni štab» sa ovlašćenjem izdavanja naredbi svim naoružanim formacijama na području Tuzle, suprotno ranije postignutom sporazumu između BiH i SRJ o mirnom povlačenju JNA sa teritorije BiH na teritoriju SRJ, i s tim u vezi suprotno

⁸ Članovi veća su sudija Vinka Beraha-Nikićević i sudija Vesko Krstajić.

⁹ Članovi veća su sudija Snežana Nikolić-Garotić i sudija Vesko Krstajić.

prethodno postignutom sporazumu između predstavnika civilne i vojne vlasti Tuzle, neposredno izdao naredbu za napad na kolonu JNA i tako upotrebio nedozvoljen način borbe zabranjen po međunarodnom pravu. Tom prilikom su lišena života najmanje 92 pripadnika JNA, a najmanje 33 pripadnika JNA su ranjena.

Od početka glavnog pretresa održano je ukupno 16 dana suđenja i saslušano 36 svedoka, od čega 26 svedoka-oštećenih. Među svedocima oštećenima svedočio je jedan zaštićeni svedok A. Iako je do sada svedočio veliki broj svedoka oštećenih, Sud ima problem da otkrije imena svih vojnika koji su poginuli ili ranjeni, tako da se suočava sa situacijom da svi oštećeni neće biti pronađeni i pozvani da svedoče na glavnom pretresu.

Odmah nakon hapšenja Ilije Jurišića, na aerodromu u Beogradu 11.05.2007. godine, Ministarstvo pravde BiH je tražilo izručenje i ustupanje krivičnog predmeta¹⁰, pozivajući se na član 30. Evropske konvencije o prenosu postupaka u krivičnim stvarima, čije su potpisnice i Srbija i BiH, ali je Veće za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu odbilo zahtev, ne dostavljajući zvaničan akt o odluci. Tužilaštvo za ratne zločine je podiglo i u medijima objavilo optužnicu protiv Ilije Jurišića 9.11.2007. godine, pre nego što je završena istraga. Tog dana, Tužilaštvo BiH je, po zamolnici Okružnog suda u Beogradu-Veća za ratne zločine, saslušavalo svedoke u tom postupku, uz učešće istražnog sudije Veća za ratne zločine Milana Dilparića i zamenika tužioca za ratne zločine Dragoljuba Stankovića.

Podizanje optužnice pre završene istrage i uporno odbijanje pravosudnih organa Srbije da ustupe krivični predmet Tužilaštvu BiH, koje takođe vodi istragu o istom događaju, ukazuje da je slučaj *Tuzlanske kolone* izabran da pokaže javnosti da Tužilaštvo za ratne zločine brine o srpskim žrtvama. S druge strane, u toku 2008. godine suđenja su zakazivana jednom ili dva dana mesečno, čime je ovaj predmet dobio tretman sporednog suđenja. Suđenje se bespotrebno odugovlači, a i održana suđenja se ne koriste za utvrđivanje materijalne istine. Takođe, svedoci-oštećeni se često ne pojavljuju pred Sudom, što zbog nemogućnosti Suda da utvrdi njihove adrese, što zbog nezainteresovanosti svedoka da učestvuju u postupku.

Za ovaj postupak je karakteristično da, kako sada stvari stoje, na suđenju u Beogradu nije moguće proveriti odbranu optuženog Jurišića. Svedoci koji bi mogli potvrditi ili osporiti navode optuženog ne žele da dođu u Beograd. Pred sudom se kao svedoci ili svedoci-oštećeni saslušavaju samo bivši vojnici JNA koji ništa ne znaju o aktivnostima optuženog u vreme događaja, opisanog u optužnici. To dodatno pojačava sumnju da je suđenje pokrenuto iz političkih razloga, a ne zbog utvrđivanja odgovornosti optuženog za zločin u Tuzli.

10 "Svaka država ugovornica koja pre ili u toku krivičnog postupka za krivično delo koje se ne smatra ni krivičnim delom političke, ni čisto vojne prirode, dođe do saznanja da se postupak koji predstoji u drugoj državi odnosi na isto krivično delo protiv istog lica, razmotriti će da li može odustati ili obustaviti sopstveni postupak, ili ga preneti na drugu državu", član 30. Evropska konvencija o prenosu postupaka u krivičnim stvarima.

Optuženi se nalazi u pritvoru, iako je odbrana više puta predlagala ukidanje pritvora uz sve neophodne garancije, uprkos činjenici da se u nekim drugim postupcima pred istim Sudom optuženi brane sa slobode. Optuženi je izrazio žaljenje zbog onoga što se dogodilo, ali se izjasnio da nije kriv. Naime, suprotno navodima optužnice da je izdao naredbu za napad na kolonu JNA, optuženi je izneo da je on samo preneo naređenje načelnika SJB Tuzla Mehmeda Mehe Bajrića *na vatru odgovorite vatrom*, nakon što je primio obaveštenje da vojnici JNA pucaju po objektima i građanima. Odbrana je najavila da će jedan od materijalnih dokaza biti snimak emitovan na lokalnoj televiziji u Tuzli povodom obeležavanja godišnjice oslobodjenja Tuzle, u kojoj Mehmed Bajrić objašnjava šta se dogodilo i kako je optuženom Jurišiću rekao da prenese pomenuto naređenje. To bi bio ključni dokaz u postupku jer do sada saslušani svedoci i svedoci-oštećeni nisu imali saznanja o krivičnoj odgovornosti optuženog.

1.2.3. Slučaj *Banski Kovačevac*

Suđenje optuženima Panu Bulatu i Radetu Vraneševiću za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SRJ u vezi sa članom 22. KZ SRJ, počelo je 2.09.2008. pred Većem za ratne zločine kojim predsedava sudija Olivera Anđelković¹¹. Optužnicom Tužilaštva za ratne zločine od 16.04.2008. optuženima je stavljeno na teret da su kao pripadnici Vojske Republike Srpske Krajine (RSK) u noći između 22. i 23. marta 1992. godine u Banskom Kovačevcu ubili šest civila hrvatske nacionalnosti. Radi se o predmetu koji je Državno odvjetništvo Republike Hrvatske ustupilo Tužilaštvu za ratne zločine na osnovu Sporazuma o saradnji u procesuiranju počinitelaca ratnih zločina. U toku 2008. godine bilo je osam sudećih dana na kojima je saslušano 9 svedoka. Neki od svedoka došli su iz Hrvatske ili su ih u istrazi saslušali hrvatski organi. Optuženi su negirali krivicu, optužujući jedan drugog. Iako je obavljeno suočenje optuženih, kao i optuženih i većine svedoka, ostala je nerazjašnjena njihova konkretna uloga u događaju. Optuženi Bulat nalazi se u pritvoru, dok se optuženi Vranešević brani sa slobode.

1.2.4. Slučaj *Zvornik III*

Suđenje optuženima Goranu Saviću i Saši Ćilerdžiću za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SFRJ, u vezi sa članom 22. KZ SFRJ, počelo je 04.09.2008 pred Većem za ratne zločine kojim predsedava sudija Tatjana Vuković¹². Optužnicom Tužilaštva za ratne zločine stavljeno im je na teret izvršenje zločina na poljoprivredom dobru *Ekonomija* i fabrici *Ciglana* u Zvorniku, u periodu od maja do jula 1992. godine. Od početka suđenja održana su četiri suđenja na kojima su saslušana tri svedoka, od čega dva već osuđena u izdvojenom predmetu K.V. 5/08 (Ivan Korać i Dra-

11 Članovi veća su sudija Tatjana Vuković i sudija Dragan Plazinić.

12 Članovi veća su sudija Olivera Anđelković i sudija Dragan Plazinić.

gan Slavković). Optuženi se brane sa slobode. Optuženi Savić negirao je krivicu i izjavio da na *Ekonomiji* i *Ciglan* nikada nije bio i nije video zarobljene muslimane, ali je čuo da su zarobljenici vođeni van grada na *Ekonomiju*. Optuženi Čilerdžić takođe se izjasnio da nije kriv, da je o *Ciglan* čuo, ali da tamo nikada nije bio. Smatra da je do njegovog optuženja došlo zbog zamene ličnosti i da se optužbe odnose na čoveka sa sličnim imenom, Sašu Ćirkovića koji je pripadao vođu *Pivarski*.

1.2.5. Slučaj *Škorpioni I*

Prvobitnom presudom optuženim pripadnicima jedinice *Škorpioni*, Aleksandar Medić osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od pet godina za ratni zločin protiv civilnog stanovništva izvršen pomaganjem. Vrhovni sud Srbije je usvojio žalbu branioca optuženog Medića i vratio predmet na ponovno suđenje. U vezi s prvostepenom presudom pripadnicima jedinice *Škorpioni* Vrhovni sud je potvrdio oslobađajuću presudu Aleksandru Vukovu i smanjio kaznu Branislavu Mediću sa 20 na 15 godina, iako na osnovu dokaza nesumnjivo proizlazi da su i jedan i drugi optuženi aktivno učestvovali u likvidaciji šest Muslimana.

18

Ponovljeno suđenje Aleksandru Mediću za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SRJ počelo je 15.10.2008. godine pred sudskim većem kojim predsedava sudija Snežana Nikolić-Garotić¹³. Optužnicom Tužilaštva za ratne zločine Aleksandru Mediću se stavlja na teret da je neutvrđenog dana u julu 1995. godine na mestu zvanom Godinske Bare u blizini Trnova, na planini Treskavica (BiH) kao pripadnik jedinice *Škorpioni*, sa umišljajem pomogao pripadnicima svoje jedinice da liše života šest lica muslimanske nacionalnosti. U 2008. godini održana su dva suđenja na kojima je saslušan optuženi, koji se izjasnio da nije kriv, i jedan svedok optužbe.

Svedok Slobodan Stojković, koji je snimao inkriminisani događaj, promenio je iskaz. On je na (prvom) glavnom pretresu izjavio da je nakon što je zarobljenik odgovorio optuženom Mediću da *nije prcao* odgovorio *i nećeš*, što je ukazivalo na to da je optuženi znao šta će se sa njim desiti. Svedok je izmenio svoj iskaz tako što je izjavio da nije čuo da je optuženi Medić to rekao. Na pitanje zašto je izmenio svoj iskaz svedok je odgovorio da je prvi put ispričao ono čega se sećao, ali nakon što je pregledao video-snimak događaja uvideo je da nije tako bilo. Iskazi koje je svedok dao u istrazi i na (prvom) glavnom pretresu bliži su događaju, verodostojniji i, za razliku od poslednjeg, dati bez prethodne pripreme i na osnovu sećanja. Iako je svedok Stojković promenio iskaz, to nema značaja za utvrđivanje krivične odgovornosti optuženog Medića. Optuženi je čuo, ili je mogao čuti, kada je Pera Petrašević rekao da će dvojica zarobljenika biti ubijena, a četvorica oslobođena. Iako na video-snimku izgleda kao da Petrašević to govori zarobljeniku koji leži, nakon toga se čuje komentar i smeh ostalih vojnika. Takođe, na snimku se može videti da optuženi posmatra dvojicu zarobljenika koji prenose tela. On stoji sa strane i ne protestu-

13 Članovi veća su sudija Vinka Beraha-Nikićević i sudija Vesko Krstajić.

je zbog onog što se desilo. Vidi se da on posmatra likvidaciju preostale dvojice u vikendici, a zatim lagano kreće za ostalima ka kamionu, noseći ležerno pušku na ramenu. Aleksandar Medić se ničim, ni jednom rečju, gestom ili ponašanjem, ne razlikuje od ostalih.

1.2.6. Slučaj *Grubišno Polje*

Suđenje Bori Trbojeviću za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništava iz čl. 142. stav 1. KZJ počelo je 26.09.2008. pred sudskim većem kojim predsedava sudija Snežana Nikolić-Garotić¹⁴. Optužnicom Tužilaštva za ratne zločine od 21.05.2008. optuženom je stavljeno na teret da je u periodu od 13.08.1991. do 31.10.1991. godine na području opštine Grubišno Polje, kao pripadnik tzv. *Bilogradskog odreda*, učestvovao u napadu na civilno stanovništvo, u uzimanju i zatvaranju talaca i njihovom mučenju, te u nečovečnom postupanju prema civilnom stanovništvu kao i vršenju ubistva civila. Županijski sud u Bjelovaru osudio je Pana Bulata u odsustvu na 20 godina zatvora. Radi se o predmetu koje je hrvatsko pravosuđe ustupilo Tužilaštvu za ratne zločine na osnovu Sporazuma o saradnji u procesuiranju počinitelaca ratnih zločina. Do sada su održana četiri suđenja na kojima je saslušano devet svedoka. Optuženi, koji je u vreme događaja bio čuvar zatvora, smeštenog u zgradi seoske škole u selu Velika Peratovica u kome su bili zatvoreni zarobljeni Hrvati, izjasnio se da nije kriv i da ne zna šta se desilo sa zarobljenicima nakon povlačenja srpske vojske i stanovništva iz sela opštine Grubišno Polje. Njegova odbrana zasniva se na tome da je, verovatno, došlo do zamene ličnosti i da se optužbe svedoka odnose na Božu Trbojevića, upravnika zatvora.

19

1.2.7. Slučaj *Kušnin*

Ponovljeno suđenje optuženima Zlatanu Mančiću, Radetu Radojeviću, Danilu Tešiću i Mišelu Seregi počelo je u septembru 2007. godine pred Okružnim sudom u Nišu, kojim predsedava sudija Radomir Mladenović¹⁵, za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Optužnica ih tereti da su neutvrđenog dana početkom aprila 1999. godine u selu Kušnin/Kushnin, opština Prizren, učestvovali u ubistvu dvojice albanskih civila. Optuženi Mančić je naredio optuženom Tešiću da sa još jednim vojnikom liši života dvojicu Albanaca, koji su mu neposredno pre toga bili privedeni kao starešini organa bezbednosti. Optuženi Tešić je naređenje preneo optuženom Radojeviću, na osnovu koga su on i optuženi Seregi povel braću Miftara i Selmana Temaja iz sela Kušnin/Kushnin prema Prizrenu i pored puta, na oko četiri kilometra od mesta gde im je jedinica bila locirana, lišili ih života iz automatske puške, a tela zapalili. Na (prvom) prvostepenom suđenju optuženi Tešić i Seregi priznali su izvršenje krivičnog dela. Suđenje je završeno donošenjem osuđujuće presude, ali je Vrhovni sud Srbije presudu ukinuo iz razloga što tela nisu bila identi-

14 Članovi veća su sudija Vinka Beraha-Nikićević i sudija Vesko Krstajić.

15 Članovi veća su sudija Marina Milanović i sudije-porotnici Olivera Ivanković, sudija Ljiljana Parmac, sudija Slobodan Jocić.

fikovana i zato što je Vrhovni vojni sud van glavnog pretresa izveo jedan od dokaza. Na ponovljenom suđenju svi optuženi negiraju izvršenje krivičnog dela. Optuženi Tešić i Seregi se brane da su braću Temaj pustili prema Prizrenu a da su se njihovim ubistvom hvalili radi prestiža u jedinici. Miftar Temaj identifikovan je 2004. godine na osnovu DNK analize, dok se za posmrtnim ostacima Selmana Temaja još uvek traga.

Posmatrač FHP-a je u toku 2008. pratio jedan dan suđenja na kome je optuženom Tešiću, zbog neopravdanog izostanka sa suđenja, određen pritvor. Ostala trojica optuženih brane se sa slobode.

1.2.8. Slučaj *Orahovac/Rahovec*

Pred Većem Okružnog suda u Prizrenu sa sedištem u Požarevcu, kojim predsedava sudija Dušan Spasić¹⁶, vodi se postupak protiv dvojice pripadnika MUP-a Srbije, Bobana Petkovića i Đorđa Simića, za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. stav 1. KZ SRJ. Optuženi se terete da su 9.05.1999. godine u Orahovcu/Rahovec usmrtili tri albanska civila, Isamajla Durgutija/Ismail Durguti i braćni par Sezajr/Sezair i Šefkiju/Shefki Miftari.

20

Suđenje je pred petočlanim većem, kojim predsedava sudija Dušan Spasić, počelo 5.12.2007. U toku 2008. godine održana su dva dana suđenja. Glavni pretres je odlagan zbog neodazivanja optuženih pozivima suda. Okrivljeni se brane sa slobode i izbegavaju da prime poziv ili se na primljeni poziv ne odazivaju, čime opstruišu postupak. Suđenje, koje se po drugi put odvija pred istim sudskim većem, traje već osam godina, bez učešća oštećenih. Stiče se utisak da je ponašanje svih učesnika u postupku neprimereno i da se ponašaju konformistički. Tokom ispitivanja optuženih od strane sudskog Veća, uoče-no je niz ozbiljnih povreda Zakonika o krivičnom postupku. Nakon čitanja optužnice, predsednik veća nije pitao optužene da li razumeju optužnicu iako je to obavezan da učini. Tokom saslušanja optuženog Petkovića, predsednik sudskog Veća nije insistirao da optuženi objasni razliku u iskazu koji je dao na ovom suđenju i u istrazi. Iako se iskazi optuženih ne podudaraju u veoma bitnim činjenicama, predsednik sudskog Veća je propustio da odredi suočenje između njih.

1.2.9. Slučaj *Morina*

Sinan Morina je uhapšen u Crnoj Gori i na osnovu poternice MUP-a Srbije izručen je Srbiji. Tužilaštvo za ratne zločine je podiglo optužnicu 13.07.2005. godine. Suđenje je počelo 17.10.2007. i sudsko veće kojim je predsedavala sudija Olivera Anđelković¹⁷, izreklo je 20.12.2007. godine oslobađajuću presudu optuženom Morini. Oslobodilo ga je optužbe da je kao saizvršilac izvršio krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 st.1 KZJ u vezi čl.22 KZJ. Optužnica ga je teretila da je u periodu od 17.

¹⁶ Članovi veća su sudija Snežana Vitošević i sudije-porotnici Ljubiša Nešić, Spasoje Čojić i Dobrila Krstev.

¹⁷ Članovi veća bili su sudija Tatjana Vuković i sudija Vesko Krstajić.

do 21. jula 1998. godine, u nameri da srpsko stanovništvo primora da napusti područje opštine Orahovac/Rahovec izvršio oružane napade što je za posledicu imalo smrt više lica. Stavljeno mu je na teret i da je vršio protivpravna zatvaranja, mučenja i povrede telesnog integriteta, dok su pripadnici njegove jedinice [Oslobodilačka Vojska Kosova] vršili ubistva, silovanja i uništavanja civilne imovine i verskih objekata. U obrazloženju presude predsednica Veća je navela da je optužnica uopštena i da tužilac nije dokazao krivičnu odgovornost optuženog. Na glavnom pretresu, svedok-oštećena Slavica Banzic je drugačije opisala događaj nego pred istražnim sudijom, njen sin [svedok Milan Banzic] je nabrojao imena Albanaca koje mu je majka pomenula neposredno nakon događaja, ali ne i ime Sinana Morine, a ostale svedokinje-oštećene nisu potvrdile da su Slavicu i druge žene tukli pripadnici OVK prilikom zarobljavanja u Opteruši/Opterushë. Predmet se nalazi u Vrhovnom sudu Srbije radi odlučivanja po žalbi tužioca na prvostepenu presudu. Do kraja 2008. godine Vrhovni sud nije odlučio.

2. Praćenje suđenja za ratne zločine i etnički motivisana krivična dela na Kosovu

21

U toku 2008. godine FHP – Kosovo pratio je 11 suđenja za ratne zločine i ubistva sa političkom i etničkom pozadinom [ukupno 59 dana suđenja], koja su vođena pred okružnim sudovima i Vrhovnim sudom Kosova. Većina postupka počela je 2007. godine, dok su u 2008. godini počela suđenja samo u dva predmeta: *Tužilac protiv Osmana Ziberaj/Osmana Zyberaj i Šićeri Šalje/Shyqeri Shala* i *Tužilac protiv maloletnog SM*. Prvostepeni postupak vođen protiv optuženih Osmana Ziberaja/Osman Zyberaj i Šićerija Šalje/Shyqeri Shala je okončan, dok je u predmetu protiv optuženog Marka Simonovića održan samo jedan dan suđenja.

Jedan od razloga za mali broj novih suđenja je u samom procesu prenošenja nadležnosti u oblasti vladavine prava sa UN administracije [UNMIK] na misiju EU [EULEX], koje je obavljeno tek 9. decembra 2008. Zbog toga, u drugoj polovini 2008. godine glavni pretresi uopšte nisu zakazivani, već su održavane samo sednice sudija pojedinaca na kojima se odlučivalo o potvrđivanju optužnice ili o pritvoru optuženih. U 2008. godini, ponovna suđenja u tri predmeta, koji su po odluci Vrhovnog suda Kosova vraćeni na novo odlučivanje u prvom stepenu, nisu zakazana: *Tužilac protiv Latifa Gashi/Latif Gashi i drugih* (prvostepena presuda doneta 16.06.2003, drugostepena odluka 8.07.2005. godine, kada su optuženi posebnim rešenjem oslobođeni pritvora); *Tužilac protiv Anđelka Kolašinac*, (prvostepena od 31.01.2003. godine, drugostepena presuda Vrhovnog suda kojom je predmet vraćen na ponovno suđenje 09.01.2004. godine, kada je optuženi posebnim rešenjem oslobođen pritvora); *Tužilac protiv Šefceta Musliu/Shefqet Musliu* (prvostepena presuda doneta 26.04.2004. godine, drugostepena presuda doneta 27.03.2007, dok se optuženi nalazi u pritvoru od 07.07.2003. godine).

Zabrinjavajuća je praksa Vrhovnog suda Kosova da odugovlači razmatranje predmeta koji su (prvostepeno) završeni pre više godina. Takvih predmeta ima šest: *Tužilac protiv Sadrije Šabani/Sadri Shabani i drugih* (prvostepena presuda doneta 19.05.2005. godine, optuženi se u pritvoru nalaze od marta 2004. godine.); *Tužilac protiv Mehmeta Morine* (prvostepena presuda doneta 22.07.2005. godine, optuženi se nalazi u pritvoru od marta 2004. godine); *Tužilac protiv Selima Krasnići/Selima Krasniqi i drugih*, (prvostepena presuda doneta 10.08.2006. godine, optuženi se nalaze u pritvoru od februara 2004. godine); *Tužilac protiv Jetona Kiqina*, (prvostepena presuda doneta 8.03.2007. godine, optuženi se nalazi u pritvoru od 9. 11.2004. godine); *Tužilac protiv Esmina Hamze i maloletnog AK* (prvostepenom presudom od 15.06.2007. godine izrečena vaspitna mera boravka u vaspitno-popravnom domu u Lipljanu u trajanju od 2 godine)¹⁸ i *Tužilac protiv Idriza Gašija/Idriz Gashi*, (prvostepena presuda doneta 22.06.2007. godine, optuženi se nalazi u pritvoru od maja 2006. godine).

Optužnice u posmatranim predmetima podigli su i zastupali isključivo međunarodni tužioc. Takođe, predsedavajući svih sudskih veća, kao i njihovi članovi, bili su uglavnom međunarodne sudije.

22

2.1. Slučaj *Sadata Fejze*

Okružni sud u Gnjilanu/Gjilan doneo je 16.01.2008. godine javno objavio presudu kojom je optuženi Sadat Fejza osuđen na kaznu zatvora u trajanju od šest godina i šest meseci za krivično delo ubistvo u pokušaju, iz člana 30. stav 2, 3. i 4. KZK u vezi sa članom 19. i 22. KZJ¹⁹.

Prvobitnom presudom optuženi Sadat Fejza, kome je suđeno u odsustvu, oglašen je krivim i izrečena mu je kazna zatvora u trajanju od šest godina i šest meseci. Odlučujući po žalbi branioca Vrhovni sud Kosova je predmet vratio istom sudu na ponovno suđenje.

Ponovljeno suđenje optuženom Fejzi počelo je 7.9.2007. godine pred mešovitim većem Okružnog suda u Gnjilanu/Gjilan, kojim je predsedavao međunarodni sudija Maurizio Salustro²⁰. Optužnica od 26.01.2001. godine teretila je Sadeta Fejzu da je 12.07.2000. godine na regionalnom putu Gnjilane/Gjilan – Vitina/Viti, u blizini sela Klokot/Kllokot, u saizvršilaštvu s neidentifikovanim licima, oružanim napadom na vozilo *opel vectra* pokušao da liši života trojicu Srba, pravoslavnog sveštenika Dragana Kojića, Branka Paločevića i Zvonka Kostića.

Od početka glavnog pretresa održano je sedam dana suđenja, na kojima su saslušana dva svedoka-oštećena i jedan svedok odbrane. U toku 2008. godine održana su dva dana suđenja, na kojima je saslušan jedan svedok odbrane i pročitana izjava svedoka-oštećenog Branka Paloševića, koji je u međuvremenu preminuo.

¹⁸ Zakon o maloletnicima obavezuje sud za postupanje u hitnom postupku.

¹⁹ Primena ovih zakona određena je Uredbom UNMIK-a 1999/24.

²⁰ Članovi veća bili su međunarodni sudija Alain Bloch i domaći sudija Avdullah Ahmeti.

Vrhovni sud Kosova je 30.07.2008. godine potvrdio presudu Okružnog suda u Gnjanu/Gjilan, čime je postupak pravosnažno okončan. Osuđeni Sadat Fejza nalazi se na izdržavanju kazne od dana objavljivanja presude.

2.2. Slučaj *Miroslav Vučković*

Međunarodno veće Okružnog suda u Mitrovici/Mitrovicë, kojim je predsedavala međunarodni sudija Lolita Dumlao²¹, donelo je 23.05.2008. godine presudu kojom je optuženog Miroslava Vučkovića oglasio krivim za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZJ u vezi sa članom 22. KZJ, i izrekao mu jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od osam godina. Optuženi je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od pet godina zašto što je 15. aprila 1999. godine, delujući u saizvršilaštvu sa drugima, koristeći bespomoćnost i tešku situaciju albanskog stanovništva u selu Gušavac/Gushac, palio i pljačkao kuće civilnog stanovništva, dok je sa poseda Abita Sahitija oduzeo sve vredne pokretne stvari, među kojima jedan kamion, i na kaznu zatvora u trajanju od 7 godina zato što je 15. aprila 1999. u selu Gušavac/Gushavc nasilno postupao, podmetnuo požar u kućama Abita Sahitija/Abit Sahiti i Dževata Zeka/Xhevat Zeka u nameri da izazove strah kod albanskog stanovništva, kako bi to stanovništvo napustilo selo.

Treće ponovljeno suđenje počelo je 16.08.2007. godine. Od početka suđenja održano je 40 dana suđenja na kojima je saslušano 36 svedoka i dva veštaka. Optuženi je u svojoj odbrani negirao optužbe, posebno ukazujući na invaliditet i fizičku nemogućnost angažovanja u vojsci za vreme rata na Kosovu. U toku dokaznog postupka pročitano je 12 izjava svedoka iz ranijih faza postupka. Svedoci odbrane saslušani u toku ove godine su uglavnom rođaci i prijatelji okrivljenog. Oni su svojim svedočenjem dali alibi optuženom, tvrdeći da je on u kritičnom periodu bio pod radnom obavezom, da je radio prekovremeno i da nije mogao da se udaljava sa posla bez ostavljanja podataka o svom kretanju. Izjave svedoka odbrane razlikovale su se u opisu fizičkog stanja optuženog. Karakteristično za ovaj postupak je da su strane u postupku predložile po jednog veštaka ortopeda-traumatologa, čiji su se nalazi o fizičkom stanju optuženog razlikovali.

Optuženi se branio sa slobode i nije prisustvovao izricanju presude. On se još uvek nalazi na slobodi uprkos činjenici da mu je izrečena kazna duža od pet godina²².

Zbog prestanka rada Okružnog suda u Mitrovici/Mitrovicë, početkom marta 2008. godine suđenje je nastavljeno u prostorijama International Justice Support Department (IJSJ) u zgradi Vrhovnog suda Kosova u Prištini/Prishtinë. U toku glavnog pretresa više puta je došlo do promene postupajućeg tužioca i sudija u sastavu sudskog veća, što nije uticalo na efikasnost i dinamičnost suđenja. Tužilac je u toku glavnog pretresa podneo predlog za zaključenje sporazuma između tužilaštva i optuženog, po kome bi tužilaštvo

²¹ Članovi veća bili su međunarodni sudija Dennis Leubke i međunarodni sudija John Fields

²² Član 353. stav 1. ZKP: Kad izrekne presudu kojom se optuženi osuđuje na pet godina zatvora ili težu kaznu, veće će odrediti pritvor ako se optuženi već ne nalazi u pritvoru.

izmenilo optužnicu, ali bi se i dalje odnosila na krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva, dok bi optuženi priznao krivicu a sud bi izrekao osuđujuću presudu i kaznu zatvora koja bi pokrila vreme koje je optuženi proveo u pritvoru [pet godina, minimum zaprećene kazne za ovo krivično delo]. Rasprave su trajale četiri dana suđenja i odvijale su se između tužioca i optuženog sa njegovim braniocima na zatvorenim sednicama. Raspravu je prekinulo Sudeće veće upozorenjem da institut dogovora stranaka u postupku nije poznat u kosovskom pravu, tako da bilo kakav dogovor stranaka ne obavezuje veće i da će ono odlučiti na osnovu dokaza utvrđenih u toku glavnog pretresa. Prema mišljenju posmatrača FHP-Koosvo, sudeće veće je na početku trebalo da upozori stranke da nagodba ne obavezuje sud i da ne dozvoli pregovore između stranaka.

2.3. Slučaj *Skender Islami i drugi*

Okružni sud u Prištini/Prishtinë je 25.01.2008. izrekao osuđujuću presudu kojom je optužene osudio na jedinstvene kazne zatvora i to optuženog Skendera Isljamija/Skënder Islami u trajanju od 8 godina, optuženog Mustafu Isljamija/Mustafë Islami u trajanju od 7 godina, optuženog Ramadana Isljamija/Ramadan Islami u trajanju od 3 godine, optuženog Omera Sulejmanija/Omer Sylejman u trajanju od 3 i optuženog Gazmenda Morinu/Gazmend Morina u trajanju od 2 godine zatvora.

Presudom su optuženi Skender Isljami/Skender Islami, Mustafa Isljami/Mustafë Islami i Gazmend Morina obavezani da oštećenom Miroslavu Veličkoviću nadoknade materijalnu štetu od 50 000 eura, a optuženi Mustafa Isljami/Mustafë Islami, Ramadan Isljami/Ramadan Islami i Omer Sulejmani/Omer Sulejmani oštećenom Milomiru Mitroviću štetu u iznosu od 20 000 eura. Optuženi Skender Isljami/Skender Islami je obavezan da oštećenom Grujici Simiću nadoknadi materijalnu štetu u iznosu od 3 000 eura.

Optužnicom od 16.02.2007. godine optuženi su se teretili da su 17. i 18.03.2004. godine [martovski nemiri 2004.] u selu Bresje, opština Kosovo Polje/Fushë Kosovë zapalili restoran *Živin gaj* i kuću Srbina Miroslava Veličkovića, kiosk koji se nalazio ispred njegove kuće u vlasništvu Stojanke Zorić, *Rusku bolnicu*, Dom zdravlja, apoteku, zgradu osnovne škole *Sveti Sava* i poštu u Kosovom Polju/Fushë Kosovë, kao i nekoliko vozila koja su bila parkirana ispred bolnice i Doma zdravlja, čiji su vlasnici uglavnom bili Srbi, čime su počinili krivična dela Učestvovanje u grupi koja čini krivična dela iz člana 2000. stav 2. KZK, teško delo protiv javne bezbednosti iz člana 164. stav 1. KZK i izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje, nesloge i netolerancije član 1. stav 1.1. i 1.2. Uredbe UNMIK-a 2000/4 o zabrani podstrekavanja nacionalne, rasne i etničke mržnje, nesloge ili netolerancije. Optuženi su se izjasnili da nisu krivi.

Glavni pretres je počeo 22.10.2007. godine pred međunarodnim većem kojim je predsedavao međunarodni sudija Alain Bloch²³. U 2008. godini održano je šest dana suđenja

²³ Članovi veća bili su međunarodni sudija Tron Gundersen i međunarodni sudija Dennis Luebke.

tokom kojih su saslušani optuženi, pet svedoka, među kojima predstavnik oštećene PTT Srbija, dva svedoka su ponovo saslušana radi preciziranja svojih ranijih izjava, pročitana je izjava jednog svedoka iz prethodnog postupka i obavljena tri suočavanja svedoka policajaca Kosovske policijske službe (KPS) sa svedocima optužbe. Zbog osnova sumnje da su lažno svedočili podneto je osam krivičnih prijava protiv svedoka u ovom predmetu. Jednom prilikom, suprotno članu 164. stav 1. PZKPK predsednik sudskog veća nije, iako je to bio dužan da učini, udaljio svedoka iz sudnice za vreme ispitivanja ostalih svedoka.

2.4. Slučaj *Albin Kurti*

Suđenje optuženom Albinu Kurtiju za krivična dela: učestvovanje u grupi koja sprečava službeno lice u obavljanju službenih aktivnosti iz člana 318. stav 1. PKZK, pozivanja na otpor iz člana 319. stav 1. PKZK i učestvovanje u masi koja vrši krivično delo, u pokušaju iz člana 320. stav 1. PKZK, u vezi sa članom 20. PKZK, počelo je 19.09.2007. godine, pred međunarodnim većem kojim predsedava sudija Maurizio Salustro²⁴. Prema navodima optužnice, koja je podignuta 31.05.2007. godine, optuženi Albin Kurti je navedena krivična dela počinio 10. februara 2007. godine, tokom demonstracija pokreta *Samoopredeljenje/Vetevendosje* u Prištini/Prishtinë. U ovim demonstracijama su pripadnici UNMIK policije gumenim mecima teško ranili dva pripadnika pomenutog pokreta i oni su sledećeg dana u bolnici podlegli povredama.

U toku 2008. godine održana su tri dana suđenja, na kojima su razmatrana procesna pitanja.

Optuženi Kurti prigovorio je sastavu veća i u više navrata odbijao odbranu branilaca angažovanih po službenoj dužnosti. Kako se radi o krivičnom delima za koja je predviđena obavezna odbrana, glavni pretres je morao biti prekinut. O ovoj odluci je sud obavestio Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara UN na Kosovu, Ministarstvo za Pravosuđe Kosova, Odeljenje za Pravosuđe UNMIK-a i Vrhovni sud Kosova. Glavni pretres nije zakazivan do kraja 2008. godine. Prema informacijama koje je FHP-Kosovo dobio od šefa međunarodnih sudija pri Misiji UN na Kosovu Vinoda Boolell, spisi ovog predmeta predati su Misiji EULEX-a na Kosovu.

2.5. Slučaj *Osman Zyberaj i Shyqeri Shala*

Okružni sud u Prizrenu doneo je i 17.04.2008. javno objavio presudu kojom su optuženi Osman Ziberaj/Osman Zyberaj i Šićeri Šalja/Shyqeri Shala oglašeni krivim i osuđeni na jedinstvene kazne zatvora u trajanju od po 25 godina za krivična dela: teško ubistvo iz člana 147. stavovi 4, 5. i 8. PKZK, teško ubistvo u pokušaju iz člana 147. stav 11. PKZK u vezi članova 20. i 23. PKZK, u saizvršilaštvu, i nedozvoljeno nošenje oružja iz člana 328. stav 1. i 2. PKZK. Optužnicu je 16.07.2007. podigao međunarodni tužilac Robert Dean.

24 Članovi veća su međunarodne sudije John Fiels i Koster Noster.

Optuženi su osuđeni zbog toga što su 10.10.2005. godine u saizvršilaštvu pucali i ubili Hasana Rrustemija i teško ranili Nazima Rrustemija na zelenoj pijaci u selu Zrze/Xerxë. Optuženi su krivično delo počinili neidentifikovanim oružjem. Prilikom hapšenja 19.04.2005. godine Osman Ziberaj/Osman Zyberaj je zatečen s oružjem, revolverom *Amadeo Rossi* i pet metaka za koje nije imao dozvolu za vlasništvo, kontrolu, posedovanje ili upotrebu oružja. Osman Ziberaj/Osman Zyberaj je rođak Bedrija Ziberaja/Bedri Zyberaj, jednog od optuženih u predmetu *Selim Krasniqi/Selim Krasniqi i drugi*²⁵, u kome se očekivalo da svedoče Hasan i Nazim Rrustemi zbog ubistva njihovog brata Murata Rrustemija 1998. godine. Utvrđeno je da su 10.10.2005. godine u 16:20 časova, neposredno pre kritičnog događaja, optuženi viđeni na zelenoj pijaci gde su došli vozilom *opel ascona* kojim su blokirali vozilo žrtava. Dana 12.10.2005. godine kontaktirali su novinara dnevnog lista *Lajm Ćemala Krasniqi/Qemal Krasniqi*, kome su priznali izvršenje krivičnog dela.

Pred međunarodnim većem, kojim je predsedavao sudija Dennis Luebke²⁶, glavni pretres je počeo 31.01.2008. godine i do donošenja presude je održano deset dana suđenja. Glavni pretres je počeo u prostorijama Okružnog suda u Prizrenu, da bi bio izmešten u specijalnu sudnicu zatvora *Dubrava*. Početak suđenja pratilo je preko 50 ljudi, uglavnom članova porodica i prijatelja optuženih. U toku glavnog pretresa saslušano je 17 svedoka, među kojima svedok-oštećeni Nazim Rustemi, za vreme čijeg svedočenja je javnost bila isključena i tri veštaka. Optuženi Osman Ziberaj/Osman Zyberaj branio se ćutanjem dok je optuženi Šiqeri Šalja/Shyqeri Shala prilikom saslušanja negirao krivicu.

Optuženi Ziberaj se za vreme trajanja suđenja žalio na povišeni krvni pritisak i loše zdravstveno stanje, zbog čega je i bez dozvole suda napuštao sudnicu. Veće je izašlo u susret optuženom prekidajući suđenje na kratko, tražeći od prisutnog medicinskog osoblja proveru zdravstvenog stanja i nalazući veštačenje zdravstvenog stanja optuženog. Prema nalazu i mišljenju veštaka, optuženi Ziberaj/Zyberaj je, iako narušenog zdravstvenog stanja, bio sposoban da prati suđenje i shvati njegov značaj. Veće je na kraju dozvolilo da optuženi Ziberaj/Zyberaj prati suđenje iz medicinskog ležaja unetog u sudnicu, što je dovelo do trivijalnosti i neozbiljnosti suđenja i, u očima stručne javnosti, narušavanja ugleda i dostojanstva institucije suda.

2.6. Slučaj *Florim Ejupi*

Međunarodno veće Okružnog suda u Mitrovici/Mitrovicë, kojim je predsedavala sudija Hajnalka Karpati²⁷, donelo je i 6.06.2008. javno objavilo presudu kojom je optu-

25 Postupak je vođen pred Okružnim sudom u Gnjilanu/Gjilan za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Presudom od 10.08.2006. godine optuženi Selim Krasniqi, Bedri Zybaraj i Agron Krasniqi osuđeni su na sedam godina zatvora, tužilac odustao od gonjenja protiv Xhavita Elshani i Isufa Gashi.

26 Članovi veća bili su međunarodne sudije: Daniel Cailoux i John Fields.

27 Članovi veća bili su međunarodni sudija Noster Koster i međunarodni sudija Maurizio Salustro.

ženog Florima Ejupija osudilo na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 40 godina za sledeća krivična dela: ubistvo iz člana 30. stav 1. i 2. tačke 1) 2) 3) i 5) KZK u vezi sa članom 22. KZJ, pokušaj ubistva iz člana 30. stav 2, 3. i 4. KZK u vezi sa članom 19. i 22. KZJ, terorizam iz člana 125. KZJ, izazivanje opšte opasnosti iz člana 157. stav 3. KZK, izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje iz člana 134. KZJ i nedozvoljeno nošenje oružja iz člana 199. stav 1. i 3. KZK.

Međunarodni tužilac Thomas Hickman podigao je 17.05.2006.²⁸ godine optužnicu protiv Florima Ejupija zbog toga što je 16. februara 2001. godine u blizini sela Livadiće/Livadić, opština Podujevo/Podujevë, u saizvršilaštvu s drugim nepoznatim licima, planirao i podmetnuo eksploziv ispod puta u kanalu kojim se kretao konvoj autobusa u kojem su bili putnici Srbi sa Kosova/Kosovë, koji kao raseljena lica nakon rata žive u Srbiji a koji su iz Niša putovali za Gračanicu/Gračanicë na Kosovu/Kosovë, gde je trebalo da prisustvuju zadušnicama. Oko 11:15 časova eksplodirao je prvi autobus u konvoju, koji se nakon ulaska na teritoriju Kosova/Kosovë kretao u pratnji švedskog KFOR-a. U tom autobusu je bilo 57 putnika. Autobus je pogođen masivnim eksplozivom, koji je podigao autobus sa zemlje, potpuno uništio prednji deo, od čega su smrtonosne posledice zadobili vozač i putnici koji su bili na prednjim sedištim. Drugi putnici su povređeni, neki od njih su kasnije, nakon pružanja medicinske pomoći, preminuli.

Suđenje je počelo je 18.10.2007. godine. Suđenje je nakon prestanka rada Okružnog suda u Mitrovci/Mitrovicë, u februaru 2008. godine, izmešteno u Okružni sud u Prištini/Prishtine. Od početka glavnog pretresa održano je 10 dana suđenja, na kojima je saslušano šest svedoka od kojih četiri svedoka-oštećena. U toku 2008. godine održano je osam dana suđenja na kojima su saslušana četiri svedoka od kojih je jedan zaštićeni, koji je svedočio pod pseudonimom *Alfa*, i jedan veštak. U toku dokaznog postupka je pročitano sedmanaest izjava svedoka od kojih su šest dali svedoci-oštećeni. Odbrana nije izvodila dokaze. Optuženi se branio ćutanjem.

Prilikom odmeravanja kazne Veće se rukovodilo zakonom koji je blaži za učinioca, zakonom koji je važio u vreme izvršenja krivičnog dela. Izrečena kazna je adekvatna težini počinjenih krivičnih dela. Ona treba da ima i preventivnu ulogu, da spreči moguće učinioce da se slični zločini ne ponove. Veće je prilikom odlučivanja razmotrilo olakšavajuće okolnosti da je okrivljeni mlada osoba, oženjen i otac dvoje maloletne dece, koje ne mogu uticati na visinu izrečene kazne. Za donošenje osuđujuće presude odlučujuća je bila izjava zaštićenog svedoka *Alfa*. Iako je Veće utvrdilo određene nepodudarnosti, one nisu bile takve prirode da se svedočenje ovog svedoka ne može prihvatiti. Sudsko veće je prihvatilo izjavu, naročito u delu koji govori o razgovorima svedoka sa Florimom Ejupijem o napadu na autobus *Niš-express-a*.

28 Koja je u toku postupka više puta izmenjena nakon potvrđivanja: 25.09.2007, 02.12.2007. godine, 18.10.2007

izvršena je usmena izmena optužnice, sa liste ubijenih je izbrisano jedno lice, optužba za nanošenje teških telesnih povreda prekalifikovana je u pokušaj ubistva.

2.7. Slučaj *Gani Gashi*

Međunarodna tužiteljka Deborah Wilkinson je 14.11.2007. godine podigla optužnicu protiv Ganija Gašija/Gani Gashi za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142. KZJ. Optužnica tereti optuženog zbog ubistva Albanca Idriza Obrija u julu 1998. godine na putu između sela Komorane/Komoranë i Kišna Reka/Kishnarekë, opština Glogovac/Gllogoc, pokušaja ubistva Špetim Obrija/Shpetim Obrija i nanošenja teških telesnih povreda Halime i Selmana Obrija.

Na sednici za potvrđivanje optužnice održanoj 18.01.2008. godine, pred međunarodnim sudijom Timothy Balandom, okrivljeni se izjasnio da nije kriv. On ne osporava da je kritične noći ispalio jedan metak kojim je pogođen Idriz Obrija, ali da njegova namera nije bila da puca u civile već u neprijateljske vojnike koji su otvorili vatru.

Optužnica je potvrđena po svim tačkama. Do kraja 2008. godine glavni pretres nije započeo.

2.8. Slučaj *Skender Halilaj i drugi*

Međunarodno veće Vrhovnog suda Kosova, kojim je predsedavao sudija Maurizio Salustro²⁹, razmatrao je 20.05.2008. žalbe branilaca dvanestorice Albanaca, koje su podneli na osuđujuću presudu Okružnog suda u Gnjilanu/Gjilan od 7.4.2005. godine, i donelo presudu kojim su optuženi Skender Halilaj, Florim Kićina/Florim Kiqina, Zećir Kićina/Zeqir Kiqina, Agim Džiljani/Agim Xhylani, Bekim Morina, Adem Kiqina/Adem Kićina i Muharrem Xhemajli/Muharem Džemajli oslobođeni optužbi za ubistvo petoro članova porodice Hajra i druga krivična dela počinjena povodom ubistva, dok su optuženi Skender Halilaj i Kimete Krasniqi/Kimete Krasnići, kojoj je suđeno u odsustvu, oglašeni krivim za pokušaj ubistva Hamze Hajra u periodu od 14. i 15. maja 1998. godine i kažnjeni na kazne zatvora od po pet godina. Optužena Kimete Krasniqi/Kimete Krasniqi je, takođe, kažnjena na kaznu zatvora od jedne godine za krivično delo nedozvoljenog nošenje oružja. Izrečena joj je jedinstvena kazna zatvora u trajanju od pet godina i šest meseci. U odnosu na optužene Burima Ramadani, Arbena Kiqina/Arben Kićina, Arsima Ramadani i Blerima Kiqina/Blerim Kićina prvostepena presuda je potvrđena i oni su pravosnažno osuđeni za pet ubistava sa umišljajem (ubistvo Hamze Hajra, njegove supruge Miradije Hajra, kao i njihove dece Dževdeta Hajre/Xhevjeta Hajra, Mimize Hajra i Adeline Hajra), kao i za jedan pokušaj ubistva sa umišljajem (pokušaj ubistva Pranvere Hajra). U presudi se konstatuje da su osuđeni ova dela počinili na podmukao način, postavljajući žrtvama zasedu i pucajući u njihovom pravcu iz više od jednog oružja dok su žrtve vozile u svom automobilu 20.08.2001. godine oko 23:00 časova na putu između sela Banjica/Baica i Trstenik/Trstenik, opština Glogovac/Gllogoc. Burimu Ramadaniju, Arbenu/Kićini/Arben Kiqina i Arsimu Ramadaniju su izrečene kazne od po 30 godina a Blerimu Kićini/Blerim Kiqina kazna zatvora u trajanju od 10 godina.

²⁹ Članovi veća bili su međunarodne sudije Dennis Luebke i John Fields.

Međunarodni tužilac Thomas Hickman podigao je optužnice zbog ubistva petoro članova porodice Hajra, pokušaja ubistva Pranvere Hajra i više drugih teških krivičnih dela počinjenih 20.08.2001. godine u selu Trstenik/Terstenik, opština Glogovac/Glogovc, kao i zbog pokušaja ubistva Hamze Hajra 1998. godine. Prvostepeni postupak je pred Okružnim sudom u Gnjilanu/Gjilan trajao od 04.11.2003. godine do 07.04.2005. godine, kada je izrečena osuđujuća presuda. Optuženi su osuđeni na sledeće kazne zatvora: Skender Halilaj, Burim Ramadani, Arsim Ramadani i Arben Kićina/Arben Kiqina 30 godina, Florim Kićina/Florim Kiqina 21 godina, Zećir Kićina/Zeqir Kiqina i Blerim/Kićina/Blerim Kiqina 11 godina, Agim Džiljani/Agim Xhylani, Bekim Morina, Adem Kićina/Adem Kiqina i Muharem Džemajli/Muharrem Xhemajli 4 godine i Kimeta Krasnići/Kimete Krasniqi, kojoj je suđeno u odsustvu, 6 godina.

2.9. Slučaj *Gani Hazeraj*

Pred Okružnim sudom u Prizrenu 20.10.2008. održana je sednica za potvrđivanje optužnice, kojom je rukovodila međunarodni sudija Lolita Dumlaol.

Međunarodna tužiteljka Roberta Baldini je optužnicom od 24.07.2008 optuženom Ganiju Hazeraju, poznatom i kao Gani Tači/GaniThaqi, stavila na teret krivična dela učestvovanje u grupi koja čini krivična dela iz člana 320. stav 1. i 2. PKZK i podstrekanje iz člana 24. PKZK.

Optužnica je potvrđena po tački 1. za krivično delo učestvovanje u grupi koja čini krivična dela iz člana 320. stav 1. PKZK

U toku 2008. godine glavni pretres nije započeo.

2.10. Slučaj *maloletnog SM*

Pred Okružnim sudom u Priština/Prishtinë 29.10.2008. održana je sednica za potvrđivanje optužnice, kojom je rukovodio međunarodni sudija Linn Slattengren.

Međunarodna tužiteljka Maria Bamieh je optužnicom od 12.08.2008 okrivljenom SM, koji je bio maloletan u vreme izvršenja dela, stavila na teret krivična dela: teško ubistvo počinjeno u saizvršilaštvu i sa licima koja se nalaze u bekstvu, član 30. stav 2. tačke 1), 2), 3) i 5) Krivičnog zakona Kosova, teško ubistvo u pokušaju član 30. stav 2. tačke 1), 2), 3) i 5) Krivičnog zakona Kosova u vezi sa članom 19. KZJ, kao i učestvovanje u grupi koja čini krivična dela iz člana 200. stav 1. Krivičnog zakona Kosova.

Optuženi, koji se nalazi u pritvoru od 25.09.2007. godine, izjasnio se da nije kriv. Zbog opasnosti od bekstva nije prihvaćen predlog branioca za ukidanje pritvora.

Optužnica je rešenjem od 10.11.2008. odbačena.

Dana 18.11.2008. godine međunarodna tužiteljka Marsha Mitchella podigla je novi optužni predlog koji je podnela Sudu za maloletnike u Prištini/Prishtinë. Veće za maloletnike, kojim predsedava međunarodni sudija Dennis Luebke³⁰, otvorilo je 3.12.2008 glavni pretres. Glavni pretres je zatvoren za javnost.

³⁰ Članovi veća bili su međunarodne sudije Lolita Dumalo i Alain Bloch

2.11. Slučaj *Gjelosh Krasniqi*

Pretpretresni sudija Okružnog suda u Prištini/Prishinë Vinod Boolell održao je 24.11.2008. saslušanje o sudskom pritvoru. Pretkrivični postupak vodi se protiv osumnjičenog Đeloša Krasnićija/Gjelosh Krasniqi zbog osnovane sumnje da je učinio više krivičnih dela, i to ratni zločin protiv civilnog stanovništva, ubistvo i pokušaj ubistva za vreme oružanog sukoba na Kosovu u toku 1999. godine.

Međunarodna tužiteljka Deborah Wilkinson je na sednici iznela predlog za produženje pritvora osumnjičenom, koji je uhapšen 28.05.2008. godine. Tužiteljka je svoj pismeni predlog usmeno obrazložila, ističući da postoje okolnosti koje ukazuju da u slučaju ukidanja pritvora postoji opasnost da osumnjičeni pobjegne sa Kosova, da u inostranstvu poseduje kriminalni dosije iz kojeg se vidi da je obično izbegavao izdržavanje kazni, kao i da postoji opasnost da optuženi počini novo krivično delo ili utiče na svedoke.

Odlukom sudije Vinod Boolell osumnjičenom je pritvor pridružen do 24.12.2008. godine, koji je ponovo produžen bez zakazivanja sednice.

Opužnica je podignuta 3.12.2008. godine.

3. Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori

U 2008. godini u Crnoj Gori su formirana³¹ dva Specijalna vijeća za suđenja u krivičnim predmetima organizovanog kriminala, korupcije, ratnih zločina i terorizma pri Višem sudu u Bijelom Polju i pri Višem sudu u Podgorici. Oba ta veća nadležna su za procesuiranje ratnih zločina. U toku 2008. godine vođene su četiri istrage o ratnim zločinima i podignute su dve optužnice za krivično delo ratni zločin.

3.1. Slučaj *Morinj*

Tokom 2008. godine, pred Višim sudom u Podgorici vođena je istraga protiv Mladena Govedarice, Zlatka Tarlea, Ive Gojnića, Špire Lučića, Iva Menzalina i Bore Gligića, pripadnika bivše JNA, za zločine protiv hrvatskih i bošnjačkih civila i zarobljenika u logoru Morinj, kod Kotora. Istraga je pokrenuta u julu 2007. godine na osnovu zahteva Višeg državnog tužioca. Tokom istrage, koja je trajala 13 meseci, saslušano je 180 svedoka, od kojih je velika većina saslušana zamolnim putem pred županijskim sudovima u Dubrovniku, Splitu, Zagrebu, Šibeniku, Rijeci, Koprivnici, Sisku i Vukovaru.

Nakon okončane istrage, Viši državni tužilac je 15.08.2008. godine podigao optužnicu protiv svih šest pripadnika bivše JNA protiv kojih se vodila istraga. Optužnicom im je stavljeno na teret da su u periodu od 3. 10. 1991. do 18. 08.1992. godine u tzv. Centru za prihvat zarobljenika u Morinju, kod Kotora, kršeći pravila međunarodnog prava, naredivali i vršili mučenja, nečovečna postupanja i povrede telesnog integriteta, prema 169 hrvatskih i bošnjačkih zarobljenika i civila, koji su dovedeni sa područja Dubrovnika i

31 Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima „Službeni list CG“, br. 22/2008 od 2.04.2008.

Hercegovine. Osim Ive Menzalina koji se najverovatnije krije u Beogradu, svi optuženi se nalaze u pritvoru. Do kraja 2008. godine nije započeo glavni pretres.

3.2. Slučaj *Kaluđerski Laz*

Specijalni tužilac za organizovani kriminal Crne Gore Stojanka Radović je 30.07.2008. godine podigla optužnicu protiv Predraga Strugara, Momčila Barjaktarovića, Petra Labudovića, Aca Kneževića, Branislava Radnića, Bora Novakovića, Mira Bojovića i Radomira Đuraškovića zbog krivičnog dela ratni zločin protiv albanskih civila u aprilu 1999. godine u Kaluđerskom Lazu, opština Rožaje.

Optuženima se stavlja na teret da su u periodu od 18. 04. do 21. 05. 1999. godine, u vreme oružanog sukoba u SR Jugoslaviji, u Kaluđerskom Lazu ubili 23 albanska civila koji su izbegli na teritoriju Crne Gore³². Svi optuženi, osim Pavla Strugara, nalaze se u pritvoru.

Do kraja 2008. godine, nije započeto suđenje.

3.3. Slučaj *Bukovica*

Protiv sedam bivših pripadnika rezervnog sastava Vojske Jugoslavije Branimira Borovića, Slaviše Svrkote, Radiše Đukovića, Radmila Đukovića, Slobodana Cvetkovića, Milorada Brkovića, Đoka Gogića, Viši državni tužilac je u decembru 2007. godine podneo zahtev za sprovođenje istrage zbog sumnje da su počinili ratni zločin protiv muslimanskih civila tokom 1992. i 1993. godine na prostoru Bukovice, opština Pljevlja. Tokom 2008. godine, pred Višim sudom u Bijelom Polju i pred Kantonalnim sudom u Sarajevu putem zamolnice, saslušano je preko 30 svedoka.

FHP je obezbedio da žrtve imaju punomoćnika, tako da je u istražnom postupku interese oštećenih branio advokat FHP-a. Istraga je okončana krajem decembra. Do kraja 2008. godine nije podignuta optužnica.

3.4. Slučaj *deportacije*

U februaru 2006. godine pred Višim sudom u Podgorici je pokrenuta istraga zbog deportacije 83 bosanska muslimana u maju 1992. godine, koji su početkom rata u BiH izbegli na teritoriju Crne Gore. Nakon što je crnogorska policija predala vlastima Republike Srpske deportovane muslimanske izbeglice, oni su odvedeni u logor u Foči, odakle im se gubi svaki trag.

Istraga zbog sumnje da su izvršili zločin protiv civilnog stanovništva, pokrenuta je protiv Milisava Markovića, bivšeg pomoćnika unutrašnjih poslova Crne Gore, Milorada Ivanovića, načelnika Centra bezbjednosti Herceg Novi, Duška Bakrača, operativca SDB-a u Herceg Novom, Milorada Šljivančanina, komandira milicije, Branka Bujića,

³² Istraga je otvorena u februaru 2007. godine pred Višim sudom u Bijelom Polju, tokom koje je saslušano preko 50 svedoka.

načelnika Centra bezbednosti, Damjana Turkovića, pomoćnika načelnika Centra Bezbednosti u Beranama. Istraga je završena 25.06.2008. godine a do kraja godine tužilac nije podigao optužnicu. U avgustu 2008. godine, istraga je pokrenuta i protiv Radoja Radunovića, načelnika Državne bezbjednosti u Herceg Novom i Sretena Glendže, načelnik Odjeljenja bezbjednosti u Ulcinju.

U decembru 2008. godine, Viši državni tužilac je podigao predlog za podizanje neposredne optužnice protiv Božidara Stojovića, načelnika Državne bezbjednosti u Ulcinju. Do kraja 2008. godine, Specijalno vijeće Višeg suda u Podgorici nije donelo odluku o ovom zahtevu.

4. Praćenje suđenja za ratne zločine u Bosni i Hercegovini

4.1. Slučaj *Kravica*

Dana 29.07.2008. godine pretresno veće Odjela I za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine, kojim je predsjedavao domaći sudija Hilmo Vučinić³³, donelo je i javno izreklo osuđujuću presudu sedmorici optuženih, bivšim pripadnicima MUP-a Republike Srpske za genocid nad Muslimanima iz Srebrenice. Za krivično delo genocid iz člana 171. KZ BiH prvooptuženom Milošu Suparu izrečena je kazna zatvora u trajanju od 40 godina, Milenku Trifunoviću 42 godine, Aleksandru Radovanoviću i Brani Džiniću 42 godine, Slobodanu Jakovljeviću i Branislavu Medanu 40 godina i Petru Mitroviću 38 godina, dok su Velibor Maksimović, Dragiša Živanović, Milovan Matić i Miladin Stevanović oslobođeni optužbe.

Suđenje protiv 11 bivših pripadnika MUP-a Republike Srpske za krivično delo genocida počinjenog u skladištu Zemljoradničke zadruge *Kravica*, u julu 1995. godine, počelo je 3. februara 2006. godine. U toku suđenja, koje je trajalo preko dve godine, održano je 121 ročište, na kojima je saslušano 129 svedoka od kojih 7 zaštićenih, 11 veštaka i izvedeno je nekoliko stotina materijalnih dokaza. Najznačajni dokaz bila je izjava zaštićenog svedoka optužbe *S4* i izjava optuženog Petra Mitrovića data u istrazi. Zaštićeni svedok *S4* bio je očevidac događaja i detaljno je opisao ulogu svakog od osuđenih. Takođe, saslušani su zaštićeni svedoci *S1* i *S2*, jedini preživeli zarobljenici, koji nisu prepoznali optužene ali su detaljno opisali ono što se desilo u hangaru u *Kravici*.

U toku 2008. godine, posmatrač FHP-a je pratio 30 dana suđenja, na kojima je saslušano ukupno 16 svedoka. Među njima su dva zaštićena svedoka i 3 unakrsno ispitana svedoka optužbe, čije izjave su pročitane i prihvaćene umesto direktnog ispitivanja. Takođe, svoje nalaze i mišljenja dalo je pet veštaka. Od optuženih saslušan je Aleksandar Radovanović. Sud je kao dokaz prihvatio izjave optuženih Miladina Stevanovića i Petra Mirtovića, koje su dali u istrazi, zbog čega je 21.05.2008. postupak razdvojen kako bi se

33 Članovi veća bili su međunarodni sudija Brilman Paul Melchior i međunarodni sudija Fisher Shiren Avis

ostalim optuženima dala mogućanost da ispitaju pomenutu dvojicu, što odbrane nisu iskoristile. Nakon razdvajanja vođena su tri paralelna postupka, i to protiv Miloša Stupara i ostalih osam optuženih, protiv Petra Mitrovića i protiv Miladina Stevanovića. Ipak, Sudsko veće je presude donelo na zajedničkoj sednici.

Neophodan uslov za postojanje genocida jeste genocidna namera. Svedoci odbrane su govorili o tome da nije postojao nikakav unapred smišljen plan za ubijanje zarobljenih Bošnjaka, već je tome prethodio incident. Ipak, svedočenja posredno potvrđuju navode optužnice o organizovanoj, sistematičnoj akciji srpskih snaga jer su svedoci jasno rekli da su u kritično vreme u područje Srebrenice upućeni sa drugih terena. Tužilaštvo je uspelo da dokaže genocidnu nameru kod optuženih jer je dokazalo da su oni znali da će učestvovati u oslobađanju tj. zauzimanju Srebrenice, što je značilo da će učestvovati u proterivanju bošnjačkih žena i dece i ubijanju muškaraca, ali da nisu znali svoje konkretne radnje u tom cilju.

Optuženog Miloša Stupara, kao komandanta II odreda, optužnica je teretila i po komandnoj odgovornosti. Odbrana je pokušala da dokaže da u inkriminisano vreme optuženi Stupar nije bio komandant i da ga je pre događaja u julu 1995. zamenio mladi oficir Rado Čuturić, ali je Veće na osnovu izjava svedoka i materijalnih dokaza utvrdilo da je Čuturić bio samo zamenik komandanta na terenu što ne menja statut optuženog Stupara. Veće nije van razumne sumnje utvrdilo da je optuženi Stupar znao da će njegovi ljudi počiniti zločin, ali je naknadno saznao a učinioce nije kaznio. Optužnica je po komandnoj odgovornosti teretila i komandira voda Milenka Trifunovića. Veće je istaklo da ne može postojati dupli osnov odgovornosti s obzirom da je optuženi delo koje mu se stavlja na teret počinio kao direktni učinilac, ali činjenica da je u to vreme vršio tu funkciju predstavlja otežavajuću okolnost prilikom odmeravanja kazne.

Otežavajuće okolnosti postojale su i na strani optuženih Brana Džinića i Aleksandra Radovanovića, što je uticalo na povećanje kazne. Brano Džinić postupao je na okrutan i zao način kada je na zarobljenike koji nisu mogli pobeći i koji su umirali u najtežim mukama bacao bombe, dok je Radovanović podsticao i ohrabrivao druge u ubijanju. Olakšavajuće okolnosti stoje na strani Petra Mirtovića koji je, iako se za vreme suđenja branio ćutanjem, tokom istrage ispričao istinu i koji zbog svega što je preživeo ima psihičkih tegoba što pokazuje pokajanje. Što se oslobođenih tiče, Veće je za Maksimovića, Živanovića i Stevanovića prihvatilo njihovu odbranu da u kritično vreme nisu bili u *Kravici* što su potvrdili svedoci odbrane, kao i zaštićeni svedok *S4*, dok je za Milovana Matića uvažen princip *in dubio pro reo* (u sumnji pogodini je za optuženog) jer nije van razumne sumnje utvrđena njegova krivična odgovornost.

Značaj ovog suđenja je u tome što je ovo prvo suđenje za genocid u Bosni i Hercegovini. Ako jedan zločin zaslužuje najveću kaznu, onda je to genocid, i to posebno ako je izvršen na ovakav način, sa velikim brojem žrtava. Ubijena je zaštićena grupa ljudi, i to na način koji vređa svako ljudsko dostojanstvo, tako što su zatvoreni u nehumanim

uslovima. Sudeње pred Sudom BiH ispunilo je sve standarde profesionalnog i pravičnog suđenja. Sud je pokazao da je spreman i sposoban da presuđuje za najteža krivična dela i u ovako komplikovanom procesu, koji je od samog početka bio praćen nizom novih procesnih situacija koje je trebalo odmah rešavati. Zbog primena sada važećeg Krivičnog Zakona BiH iz 2003. godine dolazilo je do prekida glavnog postupka usled štrajka glađu optuženih koji su zahtevali da im se sudi po KZ SFRJ, koji je važio u vreme izvršenja dela. S obzirom da je smrtna kazna ukinuta, maksimalna kazna koju je moguće izreći prema KZ SFRJ jeste 20 godina zatvora, dok prema KZ BiH je dugotrajni zatvor u trajanju od 45 godina. Prvostepeno veće je odgovorno presudilo ne prenoseći odgovornost na drugu instancu i, u skladu s odlukom Ustavnog suda o primeni KZ BiH iz 2003. godine, kaznilo otkriviljene dugotrajnim zatvorom.

4.2. Slučaj Rašević i Todović

Sudsko veće Suda BiH, kojim je predsedavao sudija Hilmo Vučinić, donelo je 28. 02.2008. godine presudu kojom su optuženi Mitar Rašević i Savo Todović oglašeni krivim za krivično delo zločin protiv čovečnosti koji su počinjeni u razdoblju od aprila 1992. do oktobra 1994. godine u *KPD Foča* u Foči. Optuženi Rašević osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od osam i po godina dok je optuženi Todović osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dvanaest i po godina.

Pretno veće Haškog tribunala je donelo odluku da se predmet Mitra Raševića i Save Todovića prebaci u nadležnost Tužilaštva BiH - Odjela I za ratne zločine. Na osnovu ZKP BiH i Zakona o ustupanju predmeta Tužilaštvo BiH je podiglo prilagođenu optužnicu za krivično delo zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH. Optuženi Rašević i Todović su se teretili za progone, ubistva, mučenje, zatvaranje i porobljavanje bosanskih muslimana i drugih nesrba zatvorenih u pritvorskom objektu *KPD Foča* od aprila 1992. do oktobra 1994. godine. Prema navodima optužnice, optuženi Rašević je bio komandir straže, dok je optuženi Todović bio u upravi KP doma *Foča*, između ostalog, zamenik upravnika od aprila 1992. do avgusta 1993. godine. Optužnica navodi da je u navedenom periodu u KP domu *Foča*, koji je imao sva obeležja logora, bez pravnog osnova bilo nezakonito zatvoreno najmanje 700 zatvorenika nesrpske nacionalnosti. Mitar Rašević je bio zadužen za najmanje 37 zatvorskih stražara nad kojim je imao efektivnu kontrolu, dok je Savo Todović kao drugi u pravnoj hijerarhiji imao slična ovlašćenja i dužnosti koje ima i upravnik.

Ovaj predmet je Haški tribunal prebacio u nadležnost Sudu BiH prema pravilu *11bis*. Sud BiH je prilagođenu optužnicu prihvatio i glavni pretres je počeo je 06.04.2007. Ukupno je održano 27 dana suđenja na kojima su saslušana 42 svedoka, od čega je 37 zaštićenih, kao i dva veštaka. Većina suđenja održana je u prisustvu javnosti, dok je samo 7 dana suđenja, među kojima sednice na kojima se raspravljalo o zaštitnim merama za svedoke kao i svedočenje optuženog Save Todovića, održano na zatvorenim sednicama.

Veći broj svjedoka Tužilaštva kao i odbrane je označen pseudonimima i svedočili su pod određenim merama zaštite koje su uključivale zaštitu identiteta.

U toku 2008. godine održano je šest suđenja, na kojima su saslušana tri svjedoka odbrane, od čega su dva bila zaštićena. Takođe, saslušan je optuženi Todović i za vreme njegovog svedočenja javnost je u jednom delu bila isključena.

Suđenje je obavljeno uz poštovanje principa fer i pravičnog suđenja. Ipak, utisak je da pravda za žrtve nije zadovoljena i da kazne nisu primerene težini zločina. Sudsko veće je utvrdilo da na strani optuženog Raševića postoje olakšavajuće okolnosti, koje su dovele do ublažavanja kazne ispod zakonskog minimuma propisanog za navedeno krivično delo. Iako Sudsko veće nije obrazložilo odluku o ublažavanju kazne i utvrđenim olakšavajućim okolnostima, čini se da je na to uticao pozitivan stav svih svjedoka Tužilaštva u pogledu optuženog Raševića, koji su isticali njegovu humanost i čovečnost kao jedan od razloga što su danas živi i u prilici da svedoče. Uz Milorada Krnojelca, koji je pred MKTJ osuđen na 15 godina, kao upravnik KPD Foča, Rašević i Todović su jedini koji su odgovarali za ove zločine.

4.3. Slučaj *Lašvanska dolina*

Sudsko veće Suda BiH, Odjela I za ratne zločine, donelo je 29. 04. 2008. godine prvo-stepenu presudu, kojom je optuženi Paško Ljubičić oglašen krivim i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 10 godina. Izrečena presuda je rezultat sporazuma o priznanju krivice, sklopljenog između Tužilaštva BiH i optuženog Paška Ljubičića. Izmenjenom optužnicom koja je bila predmet sporazuma o priznanju krivice ostavljena je samo optužba za jedno delo, i to ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke a) i f) KZ BiH.

Optuženi Ljubičić priznaje dela koja mu se stavljaju na teret, pa pod tačkom 27. Sporazuma kaže: *Tijekom napada 16. aprila '93 godine, vojnici HVO-a uključujući i pripadnike IV bojne Vojne policije pod mojim zapovjedništvom, koristili su, između ostalog, i granate, eksploziv i zapaljivu municiju kako bi izvršili napad na ciljeve u Ahmićima. Mete njihovog napada su bili vojni ciljevi, te kuće, vjerski objekti, stoka i ljudi.*

Glavni pretres počeo je 11.05.2007. godine. Ukupno je održano 29 dana suđenja na kojima je saslušano 27 svjedoka optužbe, od čega 12 zaštićenih svjedoka čiji identitet nije otkriven, a javnost je dva puta bila isključena.

U toku 2008. godine održano je šest suđenja. Iako je odbrana najavljivala saslušanje tri svjedoka, 21.04.2008. optuženi je sa Tužilaštvom BiH sklopio sporazum o priznanju krivice. Sudsko veće je sporazum prihvatilo i optuženog oglasilo krivim. Optuženi je pušten na slobodu do upućivanja na izdržavanje kazne zatvora u trajanju od 10 godina.

Utisak je da priznanje optuženog nije iskreno, te da, samim tim, žrtve zločina nisu dobile potrebnu satisfakciju.

4.4. Slučaj *Zijad Kurtović*

Sudsko veće Suda BiH Odjela I za ratne zločine, izreklo je presudu kojom je optuženi Zijad Kurtović oglašen krivim za krivična dela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, ratni zločin protiv ratnih zarobljenika i povrede zakona ili običaja rata, te osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 11 godina.

Zijad Kurtović je oglašen krivim zato što je kao komandant voda Vojne policije Samostalnog bataljona *Drežnica*, koji je delovao u sastavu Armije BiH, u drugoj polovini 1993. godine, u katoličkoj crkvi Svih Svetih u Donjoj Drežnici kod Mostara, mučio i zlostavljao 20 zarobljenika hrvatske nacionalnosti, nanoseći im fizičke i psihičke povrede. Takođe, optuženi je, prema optužnici, u toku istog perioda naređivao pripadnicima Civilne zaštite da vode zatočene hrvatske civile i ratne zarobljenike u živi štit prema borbenim linijama između Armije BiH i HVO-a.

Suđenje je počelo 27.08.2007. godine i do kraja glavnog pretresa ukupno su održana 22 suđenja i saslušana 32 svedoka, od čega dva zaštićena. U toku 2008. godine održano je 11 dana suđenja na kojima je saslušano 15 svedoka odbrane, koji su pokušali dati alibi optuženom za period početka oktobra 1993. godine. Takođe, saslušan je optuženi, koji je negirao krivicu.

I pored toga što je suđenje bilo na visokom profesionalnom nivou, zadovoljavajući načela fer i pravičnog postupanja, ne može se reći da je presuda donela pravdu za žrtve jer visina izrečene kazne nije srazmerna težini počinjenih zločina, stepenu krivične odgovornosti, nameri i ispoljenoj mržnji, kao i spremnosti na ponavljanje sličnih dela. Sledeći prigovor na odluke sudskog veća tiče se određivanja pritvora tokom trajanja procesa kao i nakon izricanja presude. Neprimereno je da se optuženi za ratne zločine protiv civilnog stanovništva, ratnih zarobljenika kao i grubo kršenje zakona i običaja rata brani sa slobode.

5. Suđenja za ratne zločine u Hrvatskoj

5.1. Slučaj *Cerna*

Županijski sud u Vukovaru doneo je 14.02.2008. godine presudu kojom je šestorica pripadnika diverzantsko-izviđačke čete, zbog pljačke i ubistva bračnog para Olujić i njihovo dvoje maloletne dece u Cerni februara 1992. godine, osudilo na kazne zatvora, i to optuženog Tomislava Madija u trajanju od 20 godina, Maria Jurića u trajanju od 12 godina, Zorana Poštića u trajanju od 8 godina, Davora Lazića u trajanju od 7 godina i Miju Starčevića u trajanju od 10 godina. Optužnica je podignuta 29.12.2006. i izmenjena 8.2.2008. godine za krivično delo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 120. stav 1 OKZ HR.

Glavni pretres pred Većem kojim je predsedavao sudija Ante Zeljko³⁴ započeo je 28.03.2007. godine. Ukupno je održano 40 dana suđenja i saslušano 58 svedoka i 8 vešta-

³⁴ Članovi veća bili su sudija Jadranka Kurbel i sudija Branka Ratkajec-Čović.

ka. U toku 2008. godine održano je šest dana suđenja i tom prilikom je saslušan jedan svjedok, naređena je ekshumacija tela pokojnog Stojana Vujnovića zvanog Srbin i veštačenje Zavoda za sudsku medicinu u Zagrebu kako bi se pribavio uzorak DNK Vujnovića i utvrdila eventualna podudarnost tog uzorka s onim koji je izdvojen s opuška cigarete *Milde Sorte* nađenog na licu mesta.

Iako se ovo suđenje prema broju izvedenih dokaza čini efikasnim, stoji da nije sprovedeno dovoljno brzo. Razloge za to treba tražiti u činjenici da su trojica optuženih [Madi, Jurić i Starčević] tek na glavnom pretresu po prvi put izneli svoje odbrane, da su menjali branioce i time doprineli potrebi za izvođenjem novih dokaza i odlaganju više zakazanih ročišta. S druge strane, niz dokaza je mogao biti izveden već u toku istrage (DNK veštačenja, ekshumacije i sl.), a ne u toku glavnog pretresa. Uprkos uočenim nedostacima, može se zaključiti da je ovo suđenje sprovedeno profesionalno i u skladu sa međunarodnim standardima pravičnog suđenja, te da su optuženima izrečene kazne u skladu sa zakonom.

5.2. Slučaj *Medački džep*

Županijski sud u Zagrebu je 30.05.2008. godine je javno objavio presudu, kojom je optuženog Rahima Ademija u potpunosti oslobodio od optužbi, dok je optuženog Mirka Norca oslobodio od optužbe da je naredio napad bez izbora cilja u kojem su stradali civili i njihova imovina. Međutim, optuženi Norac je osuđen po ostale dve tačke optužnice, za nesprečavanje i time podržavanje i ohrabivanje ubistava civila i pljačku imovine te ubijanje i mučenje ratnih zarobljenika, na po pet godina zatvora pa mu je sud te dve kazne spojio u jedinstvenu kaznu zatvora od sedam godina.

Glavni pretres je počeo 18.06.2007. godine, pred Većem kojim je predsedavao sudija mr Marin Mrčela³⁵. Ukupno je održano 77 dana suđenja na kojima je saslušano 66 svjedoka i dva veštaka. U toku 2008. godine, do objavljivanja presude, održan je 31 dan suđenja na kome su saslušana 33 svjedoka, od čega 12 zaštićenih, i dva veštaka.

Suđenje za zločine nad civilima i ratnim zarobljenicima u Medačkom džepu dvojici hrvatskih generala, optuženima Rahimu Ademiju i Mirku Norcu, sprovedeno je na visoko profesionalnom nivou u pogledu dinamike postupka i njegove sadržine. Reč je o krivičnom predmetu, koji je hrvatskom pravosuđu ustupio MKTJ. Tužilaštvo nije uspelo da dokaže da su optuženi Ademi i Norac imali komandu nad specijalnom policijom, pa je niz civilnih žrtava, koje su ubijene u zoni odgovornosti specijalne policije ostao van osuđujućeg dela presude. Sud u presudi nije na ubedljiv način obrazložio zašto potpuno isključuje krivicu optuženog Ademija kada je nesporno da je usmena naređenja iz Glavnog štaba HV, a pre svega naredbu za napad, pretočio u pisane naredbe te samoinicijativno izdao više naredaba. Zanemareno je da je on sve vreme akcije i nakon nje bio prisutan kao efektivni komandant korpusa, sprovodio i izdavao naredbe te pristajao na

³⁵ Članovi veća bili su sudija Siniša Pleše i sudija Jasna Pavičić.

dešavanja do kojih je došlo i bio ih je svestan. Sud nije prihvatio da je postojala odgovornost optuženog Norca za napad bez izbora cilja i prekomerno granatiranje, iako se u toku postupka iz više dokaza jasno videlo da je upotrebljena velika količina artiljerijske municije i da je lično Norac izdao naredbu da se prilikom napada iskoristi četiri puta više municije, nego što je to uobičajeno. Ovakav ishod u presudi je delom i iz razloga što je tužilac propustio da izmeni optužnicu tako što će niz žrtava, koje su prema optužnici stradale od prekomernog granatiranja, označiti kao žrtve koje su neposredno ubili hrvatski vojnici nakon akcije, na šta je upućivao rezultat dokaznog postupka. Iz tog razloga su se te žrtve našle van osuđujućeg dela presude. Optuženi Norac je osuđen za ono što se dešavalo u Medačkom džepu od 10. do 17.9.1993.godine, ali ne i za zločine na sam dan napada 9.9.1993.godine. Ovo zato što je Veće mišljenja da onaj ko propusti da spreči zločine ne može biti odgovoran za inicijalne zločine, već za one koji su usledili, jer se smatra da ih je svojom indolentnošću podržao i ohrabrio. To je besmisleno, jer je optužen za nesprečavanje i nesuzbijanje krivičnih dela te nekažnjavanje učinilaca, onih od prvog do poslednjeg dana akcije. Kazne na koje je optuženi Norac osuđen su minimalne za ova krivična dela. Predsednik Veća je to obrazložio time da optuženi nije naredio zločine, već da je propustio da ih spreči, da je odlikovan, da je bio *veoma* mlad u vreme izvršenja krivičnog dela (imao je 26 godina) i da je od tada protekao dugi vremenski period. Upadljivo je da Veće nije u dovoljnoj meri cenilo otežavajuće okolnosti pa je optuženog Norca, uprkos teškim posledicama dela i činjenici da je već pravosnažno osuđen za ratni zločin te da je njegovo kriminalno ponašanje imalo obrazac, osudilo na minimalne kazne.

Kritički osvrt ponajviše zaslužuje ponašanje tužilaštva. Preuzimajući optužnicu od Haškog tribunala, tužilaštvo je propustilo da sprovede istragu i time razjasni ulogu optuženih, ali i drugih lica koja su učestvovala kao komandanti. Najpre sadašnjeg admirala Davora Domazeta Loše, zatim pukovnika specijalne policije Željka Sačića i generala Mladena Markača. Umesto toga, tužilaštvo je podiglo neposrednu optužnicu i u njoj insistiralo kako je akcija *Džep 93* bila legitimna vojna operacija i zbog toga ublažilo radnju izvršenja, optužujući Ademija i Norca, ne više kao naredbodavce, već za propuštanje dužnog činjenja, odnosno za nesprečavanje zločina. Ovo je bilo nauštrb iskaza pojedinih svedoka, oficira HV, koji su jasno rekli kako je cilj akcije bilo proterivanje i zastrašivanje srpskog stanovništva, te činjenice da su protivtenkovske mine, iskorišćene za uništavanje kuća, strogo kontrolisani resurs i da se nisu mogle koristiti bez naređenja s najvišeg nivoa. Postupajući tužilac u ovom predmetu Antun Kvakani se u velikoj meri pasivno ponašao u nizu situacija (predlaganje dokaza, postavljanje pitanja, stavljanje primedaba i sl.), prepuštajući inicijativu odbranama optuženih i nastojeći, verovatno, da kroz njihovu suprotstavljenost, ostvari cilj optužbe. Tužilaštvo nije ispoljilo interesovanje za otkrivanje i kažnjavanje ostalih komandanata i neposrednih izvršilaca zločina u Medačkom Džepu, iako je sadržina dokaznog postupka ukazivala na izvesna lica, odno-

sno pripadnike pojedinih vojnih formacija. Ostaje utisak da je hrvatsko pravosuđe celom ovom predmetu pristupilo krajnje nevoljno, bez iskrene želje da se ceo slučaj rasvetli i zločinci pravedno kazne.

5.3. Slučaj *Glavaš*

Županijsko državno odvjetništvo (ŽDO) u Osijeku podiglo je optužnicu protiv Branimira Glavaša, Ivice Krnjaka, Gordane Getoš Magdić, Mirka Sivića, Dina Kontića, Tihomira Valentića i Zdravka Dragića za krivično delo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva zbog ubistva deset i pokušaja ubistva jednog lica, srpske nacionalnosti, tokom novembra i decembra 1991. godine. ŽDO u Zagrebu je okrivljenog Branimira Glavaša još optužio za istovrsno krivično delo zbog naređivanja i nesprečavanja vršenja ubistava, mučenja i drugih oblika nečovečnog postupanja prema više civila od jula do septembra 1991. godine u Osijeku. Po obe optužnice vodio se jedinstveni postupak pred Županijskim sudom u Zagrebu, koji je počeo 15.10.2007. godine. Zbog učestalih problema sa zdravstvenim stanjem optuženog Mirka Sivića, postupak protiv njega je 05.06.2008. godine razdvojen od ostalih optuženih.

Suđenjem je predsedavao sudija Željko Horvatić³⁶. U toku glavnog pretresa održano je ukupno 50 suđenja na kojima je saslušano 37 svedoka i tri veštaka. Svi svedoci i veštaci saslušani su u 2008. godine, u toku koje je održano 38 dana suđenja.

Već na samom početku suđenja sud se našao pred izazovom, jer je optuženi Branimir Glavaš od 08.11.2007. godine štrajkovao glađu, što je bilo polazište za medijske manipulacije s ciljem da se optuženi prikaže kao žrtva. Sâm optuženi se na suđenju u više navrata obraćao javnosti pa je čak, suprotno pravilima o pritvoru u kojem se nalazio, snimio nekoliko video poruka upućenih biračima za tada predstojeće izbore. Početkom 2008. godine njemu je konstituisanjem Hrvatskog sabora uspostavljen zastupnički imunitet od krivičnog gonjenja i određivanja pritvora, pa je saborsko telo nadležno za mandatsko-imunitetska pitanja odlučilo da odobri dalje vođenje ovog krivičnog postupka protiv njega, ali nije odobrilo njegovo dalje pritvaranje, tako da mu je pritvor ukinut i od 11.01.2008. godine se branio sa slobode. Kasnije se još nekoliko optuženih našlo na slobodi zahvaljujući odluci Ustavnog suda RH, koji je suprotno stavu Vrhovnog suda RH odlučio da se optuženi ne mogu držati u pritvoru duže od dve godine s obzirom na pravo da se postupak protiv njih sprovede u razumnom roku.

Nedostatak samog procesa postoji u pogledu upravljanja postupkom od strane predsednika veća sudije Željka Horvatića, koji ne koristi u potrebnoj meri svoja zakonska ovlašćenja te ne uspostavlja dovoljan nivo procesne discipline tokom glavnog pretresa, što se može odraziti na ishod postupka. Pored toga, dopustio je u više navrata da se optuženi izjašnjavaju o činjenicama navedenim u dokumentima, koji nisu deo sudskog spisa i za koje se kasnije ispostavilo da nose oznaku tajnosti. Sud je pokazao da ne uspeva da izađe

³⁶ Članovi veća su sudija Rajka Tomerlin Almer i sudija Sonja Brešković Balent.

na kraj s taktičkim manipulacijama branilaca, koji su uspeli u nastojanju da nepotrebno odugovlače ovaj postupak i tako dovedu do njegovog ponavljanja, i to po drugi put³⁷.

Imajući na umu sve prethodno navedeno, ne čudi što svedoci van Hrvatske odbijaju da svedoče u ovom predmetu, čime se još više smanjuju šanse da se utvrdi istina o događajima u Osijeku 1991. godine i uloga optuženih u njima.

5.4. Slučaj *Gudelj*

Županijski sud u Osijeku je 07.07.2008. godine izrekao i javno objavio presudu kojom je optuženi Antun Gudelj oglašen krivim za tri krivična dela ubistva za koja mu je sud odmerio po dvadeset godina zatvora i jedan pokušaj ubistva za koji mu je odmereno deset godina zatvora, te je osuđen na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od dvadeset godina.

Dana 01.07.1991.godine, pripadnik rezervnog sastava policije Republike. Hrvatske, Antun Gudelj je na policijskom punktu u blizini Tenje rafalnom paljbom sa tridesetak metaka pucao na vozilo pregovaračkog tima koje se kretalo iz Osijeka ka Tenji. Tom prilikom je ubio tadašnjeg načelnika osiječke policije Josipa Reihla Kira, predsednika izvršnog veća opštine Osijek Gorana Zobundžiju i odbornika Skupštine opštine Osijek Milana Kneževića, dok je predsednika Mesne zajednice Tenja Mirka Tubića teško povredio. Antun Gudelj je ubrzo zatim pobjegao iz Hrvatske u Australiju, čiji je takođe državljanin. U odsustvu je 1994. godine osuđen na dvadeset godina zatvora, ali je presuda ukinuta 1996. godine kada je ekstradiran Hrvatskoj, jer su se time stekli uslovi da učestvuje u ponovljenom postupku. Usledio je zahtev njegovog branioca da se krivični postupak obustavi po osnovu Zakona o amnestiji, koji zahtev je Županijski sud u Osijeku odbio, ali je Vrhovni sud Hrvatske (VSH), u postupku po žalbi, preinačio tu odluku tako što je usvojio zahtev za amnestiju, obustavio krivični postupak i optuženome ukinuo pritvor. Time je postupak protiv njega pravnosnažno okončan. Međutim, na predlog punomoćnika oštećene Jadranke Reihl-Kir, Glavni državni odvjetnik RH je podneo zahtev za zaštitu zakonitosti protiv odluke o amnestiji, pa je VSH na sednici svog krivičnog odeljenja utvrdio da je zahtev za zaštitu zakonitosti osnovan te da je povređen zakon u korist optuženog. Oštećena je putem punomoćnika podnela i ustavnu žalbu Ustavnom sudu RH (USH), koji je svojom odlukom od 14.3.2001. godine usvojio ustavnu žalbu i ukinuo rešenje VSH kojim je postupak obustavljen te vratio predmet Vrhovnom sudu na ponovno odlučivanje. Povodom odluke USH, Vrhovni sud je odbio žalbu optuženog i potvrdio rešenje, kojim je Županijski sud u Osijeku odbio zahtev za amnestiju. Tek time su stvoreni uslovi da Antun Gudelj odgovara za krivična dela koja je učinio, pa je ponovo izručen iz Australije i pritvoren 15.07.2007. godine.

Suđenje je počelo 9.10.2007. godine i ukupno je održano 15 dana suđenja na kojima je saslušano 24 svedoka (ili su pročitane njihove izjave). U toku 2008. održano je 10 dana

³⁷ Samo mesec dana od početka suđenja, 5.novembra 2007. godine, glavni pretres je počeo iznova, jer je jedna od članica sudskog veća ispunila uslov za penziju, što je moralo da se ima u vidu mnogo ranije.

suđenja i na njima saslušano 10 svedoka i pročitane su četiri izjave koje su prihvaćene umesto svedočenja.

Krivični postupak je vođen korektno i u skladu sa zakonom. Završen je donošenjem maksimalne kazne, na koju je optuženi mogao biti osuđen prema krivičnom zakonu koji je važio u vreme izvršenja krivičnih dela. Kvalifikatorne okolnosti zbog kojih je izrečena najstroža kazna su to što je oštećeni Josip Reihl Kir ubijen kao službeno lice prilikom obavljanja službene dužnosti i što su sva ubistva i pokušaj ubistva počinjeni iz bezobzirne osvete. Sud je pravilno zaključio da prilikom izvršenja dela nije bilo podmuklosti na strani optuženog, iako ga je tužilac i za to teretio.

Uprkos izricanju ovako stroge presude ostaje utisak da ceo postupak ne bi ni bio sproveden da oštećena Jadranka Reihl Kir sa svojim punomoćnikom nije krenula u dugogodišnju pravnu bitku za istinu. Oni su bili praktično prinuđeni da preuzmu ulogu tužioca u ovom postupku, ali i rizik da se i prema njima usmeri nasilje pošto su često napadani u javnosti. Pokušali su da kroz učešće u postupku šire rasvetle ceo događaj i neobičnu koincidenciju da je Antun Gudelj ubio Josipa Reihla Kira baš u vreme kada su oštećeni i niz tadašnjih državnih funkcionera znali da se sprema njegovo ubistvo, ko su mogući nalogodavci iz HDZ i kada se iz tog razloga planirao njegov premeštaj u Zagreb. Sud je prihvatio da je optuženi Gudelj ubistva počinio revoltiran time što se uopšte vode pregovori sa Srbima iz Tenje, jer je prethodno čuo da mu je u tom selu otac ubijen i obešen o pravoslavnu crkvu, majka silovana te ubijena i porodična kuća uništena eksplozijom. Informacije o stradanju roditelja optuženog bile su neistinite i ostaje pitanje da li je to zaista bio motiv ubistva kada se on nalazio na policijskom punktu na samo 500m od roditeljske kuće i kada je istinitost tih glasina mogao proveriti, jer su telefonske veze tada još uvek funkcionisale. Odgovore na sva pitanja koja se nameću, bez inicijative tužioca, nije mogao da da sud, jer je morao da postupa u granicama optužnog akta. Inače, oštećena i njen punomoćnik nisu prisustvovali jedino suđenju na kojem je objavljena presuda, što je očigledno bio vid njihovog protesta.

SADRŽAJ

1. Suđenja za ratne zločine i etnički motivisna krivična dela u Srbiji.....	3
1.1. Suđenja za ratne zločine i etnički motivisana krivična dela u kojima oštećeni imaju punomoćnike.....	5
1.1.1. Slučaj <i>Ovčara</i>	5
1.1.2. Slučaj <i>Suva Reka/Suharekë</i>	6
1.1.3. Slučaj <i>Bitići/Bytyqi</i>	7
1.1.4. Slučaj <i>Zvornik I i II</i>	8
1.1.5. Slučaj <i>Podujevo II</i>	10
1.1.6. Slučaj <i>Lovas</i>	11
1.1.7. Slučaj <i>Emini</i>	12
1.1.8. Slučaj <i>Pakšec</i>	12
1.1.9. Uloga punomoćnika žrtava.....	13
1.2. Praćenje suđenja za ratne zločine u Srbiji.....	14
1.2.1. Slučaj <i>Slunj</i>	14
1.2.2. Slučaj <i>Tuzlanska kolona</i>	15
1.2.3. Slučaj <i>Banski Kovačevac</i>	17
1.2.4. Slučaj <i>Zvornik III</i>	17
1.2.5. Slučaj <i>Škorpioni I</i>	18
1.2.6. Slučaj <i>Grubišno Polje</i>	19
1.2.7. Slučaj <i>Kušnin</i>	19
1.2.8. Slučaj <i>Orahovac/Rahovec</i>	20
1.2.9. Slučaj <i>Morina</i>	20
2. Praćenje suđenja za ratne zločine i etnički motivisana krivična dela na Kosovu.....	21
2.1. Slučaj <i>Sadata Fejze</i>	22
2.2. Slučaj <i>Miroslav Vučković</i>	23
2.3. Slučaj <i>Skender Islami i drugi</i>	24
2.4. Slučaj <i>Albin Kurti</i>	25
2.5. Slučaj <i>Osman Zyberaj i Shyqeri Shala</i>	25
2.6. Slučaj <i>Florim Ejupi</i>	26
2.7. Slučaj <i>Gani Gashi</i>	28
2.8. Slučaj <i>Skender Halilaj i drugi</i>	28
2.9. Slučaj <i>Gani Hazeraj</i>	29
2.10. Slučaj <i>maloletni SM</i>	29
2.11. Slučaj <i>Gjelosh Krasniqi</i>	30
3. Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori.....	30
3.1. Slučaj <i>Morinj</i>	30
3.2. Slučaj <i>Kaluderski Laz</i>	31
3.3. Slučaj <i>Bukovica</i>	31
3.4. Slučaj <i>deportacije</i>	31
4. Praćenje suđenja za ratne zločine u Bosni i Hercegovini.....	32
4.1. Slučaj <i>Kravica</i>	32
4.2. Slučaj <i>Rašević i Todović</i>	34
4.3. Slučaj <i>Lašvanska dolina</i>	35
4.4. Slučaj <i>Zijad Kurtović</i>	36
5. Suđenja za ratne zločine u Hrvatskoj.....	36
5.1. Slučaj <i>Cerna</i>	36
5.2. Slučaj <i>Medački džep</i>	37
5.3. Slučaj <i>Glavaš</i>	39
5.4. Slučaj <i>Gudelj</i>	40

Gjykimet për krime të luftës dhe
vepra penale të motivuara
etnikisht dhe politikisht
në vendet e ish Jugosllavisë